

บทที่ 2

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองชลบุรี ซึ่งกำหนดหัวข้อในการนำเสนอทฤษฎี
หลักการ แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

1. แนวนโยบาย
2. หลักการ
3. จุดหมาย
4. โครงสร้าง

หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. แนวการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา
5. บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหลักสูตร

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม
2. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
3. วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน
4. กระบวนการสร้างร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาของโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

1. แนวนโยบาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แสดงเจตนารมณ์ให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 43 กำหนดไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษารัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ย่อมได้รับการคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ” และในหมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตราที่ 81 กำหนดไว้ว่า “รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และ สนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540) เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ จึงมีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ขึ้น ซึ่งถือเป็นกฎหมายศึกษาระดับแรกของไทยที่มุ่งหวังจะยกระดับการศึกษา และปฏิรูปการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับ เป็นการเปลี่ยนแนวคิดทางการศึกษาใหม่ครั้งสำคัญ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีสาระสำคัญที่เน้นให้มีการปฏิรูประบบบริหารและจัดการทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เน้นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง โดยมุ่งสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพและศักยภาพที่เข้มแข็ง เพื่อเป็นกำลังสำคัญของชุมชนและสังคมต่อไป มีความเป็นเอกภาพเชิงนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ เปิดโอกาสให้เอกชนร่วมจัดการศึกษาและให้อิสระในการบริหารจัดการภายใต้การกำกับดูแลจากรัฐ เน้นการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะ มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง ซึ่งในการดำเนินการของสถานศึกษานั้นต้องร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดใน

การจัดการศึกษา ตามมาตรา 40 ที่กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของแต่ละสถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นต้องสามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วย ดังที่มาตรา 29 ระบุให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีสนับสนุนให้มีการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

หลักสูตรเป็นกลไกที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่กำหนด มาตรา 27 กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางคือหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตาม วัตถุประสงค์ของหลักสูตรตาม วัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ มาตรา 24 (6) การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพมาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้าน งบประมาณ การเงินและทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษา

2. หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติมุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

3. จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคณาจารย์ไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

4. โครงสร้าง

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ให้สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

4.1 ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

4.2 สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ การเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

4.2.1 ภาษาไทย

4.2.2 คณิตศาสตร์

4.2.3 วิทยาศาสตร์

4.2.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

4.2.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

4.2.6 ศิลปะ

4.2.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

4.2.8 ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่มคือ **กลุ่มแรก** ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤติของชาติ **กลุ่มที่สอง** ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้ในสาระการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะ กลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษทุกช่วงชั้น ส่วนภาษาต่างประเทศอื่นๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความ

ถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้น สถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ ให้สอดคล้อง และสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

4.3 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติม จากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่ เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตัวเองตามความถนัดและความสนใจ อย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้ง ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการ สร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์ รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่ง สถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ความหมาย

หลักสูตรสถานศึกษา เป็นแผนหรือแนวทาง หรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่จะ พัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของ ตน รวมถึงลำดับขั้นของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำ ความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ใน โรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข ดังนั้นหลักสูตรสถานศึกษาจะประกอบด้วย การ เรียนรู้ทั้งมวลและประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน หลักสูตร สถานศึกษามีความสำคัญต่อการช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุกๆ ด้านสามารถชี้แนะให้ผู้บริหารสถาน ศึกษา ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้พยายามจัดมวล ประสบการณ์ให้แก่ ผู้เรียนได้พัฒนาด้านความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา (กรมวิชาการ, 2545)

ถวัล มาศจรัส (2545) ให้ความหมายว่า หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง

1. มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพและความต้องการ ของท้องถิ่นนั้นๆ

2. เป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2545) กล่าวว่า หลักสูตรสถานศึกษาเป็นหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่สถานศึกษาจะนำข้อมูลสภาพที่เป็นปัญหาหรือความต้องการในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติมาจัดทำสาระของหลักสูตรและจัดการเรียนรู้โดยยึดหลักการศึกษายกระดับพื้นฐานเป็นกรอบแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

จากความหมายของหลักสูตรสถานศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อให้ผู้เรียน ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของตน โดยมุ่งให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น ตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. ความสำคัญ

สถานศึกษาจะต้องร่วมทำงานกับทั้งครอบครัวและชุมชน ท้องถิ่น วัด หน่วยงาน และสถานศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสองประการ ซึ่งจุดหมายทั้งสองประการนี้ให้เป็นแนวทางสำคัญ ซึ่งสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักสูตรภายในบริบทและแนวทางนั้นๆ กรมวิชาการ (2545) กล่าวว่าไว้ดังนี้

1) หลักสูตรสถานศึกษาควรพัฒนาให้เด็กเกิดความสนุกและเพลิดเพลินในการเรียนรู้ เปรียบเสมือนเป็นวิธสร้างกำลังใจและเร้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียนมากที่สุด มีความรู้สูงสุด สำหรับผู้เรียนทุกคนและควรสร้างความเข้มแข็ง ความสนใจ และประสบการณ์ให้ผู้เรียนและพัฒนาความมั่นใจ ให้เรียนและทำงานอย่างเป็นอิสระและร่วมใจกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญๆ ในการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้อยากเห็น และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล

2) หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรม และโดยเฉพาะหลักการในการจำแนกระหว่างถูกและผิด เข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ว่ามีอิทธิพลต่อบุคคลและสังคม หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียนและช่วยให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรมชาติขึ้น มีความเสมอภาค ควรพัฒนาความตระหนัก เข้าใจ และยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่

ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก หลักสูตรสถานศึกษาควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูลและเป็นอิสระและเข้าใจในความรับผิดชอบ

ดังนั้นสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรหลักสูตรสถานศึกษาเป็นภารกิจร่วมกันระหว่างครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น วัตถุประสงค์ และสถานศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างสนุกสนานนำไปสู่การพัฒนาเต็มตามศักยภาพ รวมทั้งได้รับการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรมสังคมและวัฒนธรรม

3. กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรมวิชาการ (2545) กล่าวว่าเพื่อให้หลักสูตรสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจและเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของการศึกษา ผู้สอนต้องปรับปรุงกระบวนการสอนและประเมินการสอนของตน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การศึกษาจะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นถ้าหลักสูตรมีการปรับปรุงให้เป็นที่ไปตามความต้องการและความจำเป็นตลอดเวลา

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเป็นภารกิจหนึ่งที่สำคัญในการบริหารจัดการหลักสูตรซึ่งภารกิจในการบริหารจัดการหลักสูตรประกอบด้วย

- ภารกิจที่ 1 การเตรียมความพร้อม
- ภารกิจที่ 2 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
- ภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร
- ภารกิจที่ 4 การดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร)
- ภารกิจที่ 5 การนิเทศ ติดตาม ประเมินผล
- ภารกิจที่ 6 สรุปผลการดำเนินงาน
- ภารกิจที่ 7 การปรับปรุงพัฒนา

กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการหลักสูตร เนื่องจากสถานศึกษาจะต้องดำเนินการให้ บุคคลทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาทราบว่าสถานศึกษาจัดการศึกษาอย่างไร ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ การประสานงาน และการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นภารกิจสำคัญที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการก่อนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา คือ การเตรียมความพร้อมในทุกๆ ด้าน เช่น

- 1) การสร้างความตระหนักให้แก่ผู้เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและยอมรับการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร การใช้หลักสูตร การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ฯลฯ
- 2) การแต่งตั้งกรรมการสถานศึกษาคณะต่างๆ ตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ และตามความจำเป็นของสถานศึกษา
- 3) การจัดระบบข้อมูล สารสนเทศ ให้มีข้อมูลใช้ในการจัดการศึกษา
- 4) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ

4. แนวทางการบริการจัดการหลักสูตรสถานศึกษา

ภารกิจที่ 1 การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา

กรมวิชาการ (2544) ระบุแนวทางในการดำเนินงานของสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. การสร้างความตระหนักให้แก่บุคลากร เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและยอมรับการจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาควรดำเนินการ ดังนี้

1.1 สสำรวจสภาพปัจจุบันของบุคลากร โดยออกแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2 จัดทำเอกสาร ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 ประชุมชี้แจง ประชุมปฏิบัติการ เพื่อทำความเข้าใจหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.4 ศึกษาดูงานจากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย สื่อ เอกสารหรือศึกษาจากโรงเรียนนำร่อง

2. การดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการและอนุกรรมการของสถานศึกษาตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สถานศึกษาควรดำเนินการดังนี้

2.1 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดทิศทางนโยบายและแนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษา

2.2 แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา และ แต่งตั้งคณะกรรมการระดับกลุ่มวิชารวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2.3 ชี้แจงทิศทาง นโยบาย และแนวทางการดำเนินงานรวมทั้งบทบาทหน้าที่ ของคณะกรรมการและอนุกรรมการ

3. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้ผู้ปกครอง ผู้เรียน หน่วยงาน องค์กรในชุมชนทุก ฝ่ายได้รับทราบความเคลื่อนไหวในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ รวมทั้ง พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษาสถานศึกษาควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น หอกระจายข่าว ป้ายนิเทศ แผ่นพับ จดหมาย ข่าว สื่อมวลชนท้องถิ่น โคมเพจ อินเทอร์เน็ต สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ นิทรรศการ รวมทั้ง ผู้บริหารและครูออกไปเยี่ยมพบปะประชาชน

4. จัดทำข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาให้เป็นระบบ ดังนี้

4.1 รวบรวมข้อมูลในด้านต่างๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่วัสดุ สิ่งอำนวยความสะดวก ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่น เป็นต้น

4.2 นำข้อมูลต่างๆมาจัดทำให้เป็นระบบเกี่ยวกับการศึกษาข้อมูลสารสนเทศของ สถานศึกษานั้น วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545) กล่าวว่า สถานศึกษาควรดำเนินการตั้งคณะทำงาน ศึกษาสภาพของสถานศึกษา แล้วดำเนิน ตามขั้นตอน ดังนี้

4.2.1 การวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มีอยู่แล้ว เช่น เอกสารหลักฐาน ที่ปรากฏสภาพบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับประเด็นที่จะศึกษา

4.2.3 ประมวลข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ และเรียบเรียงตามประเด็น ที่ได้ศึกษา

4.2.4 ตรวจสอบความถูกต้อง ครบคลุม เพียงพอ ให้รวบรวมเพิ่มเติมหรือปรับปรุงแก้ไขแล้วแต่กรณี

4.2.5 เสนอผลการศึกษาต่อผู้เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจและยอมรับร่วมกัน หากมีประเด็นเสนอแนะเพิ่มเติมให้ทบทวน ปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมสำหรับข้อมูลที่ควรศึกษา และรวบรวมนั้น ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับครูอาจารย์ ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาและศิษย์เก่า

5. จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือธรรมนูญสถานศึกษาโดยดำเนินการดังนี้

5.1 กำหนดเป้าหมายของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสนองนโยบาย กฎระเบียบต่างๆ

5.2 จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้เป็นแผนแม่บทการดำเนินงาน

5.3 จัดการศึกษาของสถานศึกษาในช่วงระยะเวลาที่กำหนด โดยกำหนดเป็นแผนพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

6. พัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำความรู้ไปใช้ในการจัดทำสาระหลักสูตรของสถานศึกษา ซึ่งสามารถดำเนินการดังนี้

- 6.1 ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 6.2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของบุคลากร
- 6.3 สร้างเครือข่ายและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้

ภารกิจที่ 2 จัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา

1. ขั้นตอนการจัดทำสาระหลักสูตร

ขั้นตอนการดำเนินงานในการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษามีแนวดำเนินการ ดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ, 2544)

- 1.1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 กำหนดปรัชญาและเป้าหมายของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
- 1.3 กำหนดโครงสร้างหลักสูตรแต่ละช่วงชั้นและกำหนดสัดส่วนเวลาเรียน
- 1.4 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้กลุ่มวิชา
- 1.5 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้รายปี/รายภาค
- 1.6 กำหนดสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค
- 1.7 กำหนดชื่อรายวิชาและจำนวนหน่วยกิต
- 1.8 จัดทำคำอธิบายรายวิชารายปี/รายภาค
- 1.9 จัดทำหน่วยการเรียนรู้
- 1.10 จัดทำแผนการเรียนรู้
2. กำหนดสาระของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. กำหนดสื่อการเรียนรู้กำหนดการวัดผลและประเมินผล

กรมวิชาการ (2545) ระบุว่ากรจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษาควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดทำสาระหลักสูตร
 - 1.1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล/สารสนเทศ
 - 1.2 กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย
 - 1.3 กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์

1.4 กำหนดโครงสร้างหลักสูตร

1.4 จัดทำสาระหลักสูตรและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี / รายภาค และกำหนดเวลาเรียน

1.6 จัดทำคำอธิบายรายวิชา

1.7 จัดทำหน่วยการเรียนรู้

1.8 จัดทำแผนการเรียนรู้

2. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ฯลฯ

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545) กล่าวถึงกระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาว่าเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งในกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร เพราะเป็นแผนแม่บทของการดำเนินงานของสถานศึกษา ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. การจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา
3. การกำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี หรือรายภาค
4. การออกแบบการเรียนรู้
5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
6. การกำหนดรูปแบบ วิธีการ เกณฑ์การตัดสิน เอกสารหลักฐานการศึกษา
7. การพัฒนาระบบส่งเสริม สนับสนุน
8. การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

ถวัล มาศจรัส (2545) กำหนดแนวทางหรือขั้นตอนในการจัดทำสาระของหลักสูตรไว้ 6 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดผลการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค
2. กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค
3. กำหนดเวลาและจำนวนหน่วยกิต
4. จัดทำคำอธิบายรายวิชา
5. จัดทำหน่วยการเรียนรู้
6. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

จากขั้นตอนการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การจัดทำสาระหลักสูตร

1.1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล/สารสนเทศ

1.2 กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย

1.3 กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์

1.4 กำหนดโครงสร้างหลักสูตร

1.5 จัดทำสาระหลักสูตรและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี / รายภาค

และกำหนดเวลาเรียน

1.6 จัดทำคำอธิบายรายวิชา

1.7 จัดทำหน่วยการเรียนรู้

1.8 จัดทำแผนการเรียนรู้

2. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2. แนวทางการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา

1. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล/สารสนเทศ

ข้อมูลสารสนเทศมีความสำคัญต่อการกำหนดรายละเอียดของโครงสร้างของหลักสูตรสถานศึกษา เนื่องจากเป็นข้อมูลที่แสดงศักยภาพและความพร้อมในด้านต่างๆ ของโรงเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดสาระการเรียนรู้ และเวลาในการจัดการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ข้อมูลสารสนเทศที่สถานศึกษาควรรวบรวมเพื่อดำเนินการวิเคราะห์จุดดี จุดด้อย อุปสรรคของสถานศึกษาเพื่อนำไปใช้ประกอบการจัดโครงสร้างของหลักสูตรสถานศึกษา วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545) กล่าวว่า ข้อมูลที่วิเคราะห์ควรประกอบด้วย

1) ข้อมูลทั่วไปและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของโรงเรียน พัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เกียรติประวัติ ความสำเร็จในการจัดการศึกษา สัญลักษณ์ ค่านิยม ปรัชญา ที่ตั้งของโรงเรียน

2) ข้อมูลด้านการบริหารจัดการของโรงเรียน ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพบริหารจัดการอาคารเรียน สิ่งอำนวยความสะดวก ห้องเรียน ห้องพิเศษ ห้องบริการ ห้องสมุด สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้ การสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน

นอกจากนี้ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวว่าควรศึกษาข้อมูลที่แสดงปัญหาที่เกิดจากการใช้หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยในการพิจารณาว่าโรงเรียนมีความพร้อมหรือไม่ อย่างไร และมีผลต่อการตัดสินใจว่าจะเลือกแนวปฏิบัติในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรอย่างไร จึงจะเหมาะสมกับศักยภาพของโรงเรียนมากที่สุด ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนอาจได้จากการศึกษาเอกสารรายงานต่างๆ เช่น สถิติของโรงเรียน รายงานการประเมินคุณภาพของโรงเรียน ฯลฯ การสัมภาษณ์ครูผู้สอน ผู้บริหาร และการสำรวจภายในภายนอกโรงเรียน เป็นต้น

3) ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน ได้แก่ จำนวนนักเรียน สภาพตัวป้อนในเขตพื้นที่บริการ อัตราการเข้าเรียนย้อนหลัง 3 ปี อัตราการจบการศึกษา อัตราการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพของนักเรียนที่จบการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนย้อนหลัง 3 ปี จำแนกเป็นระดับชั้น รายวิชา และภาพรวมของโรงเรียน ผลการประเมินคุณภาพของนักเรียนตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาและตัวชี้วัด ความถนัด และความสนใจทางการเรียนของนักเรียน ความต้องการและความคาดหวังของนักเรียนที่มีต่อการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนของโรงเรียน นอกจากนี้ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวว่าควรศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนผู้เรียน ข้อมูลด้านการเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านสติปัญญาและจิตใจของผู้เรียน (Growth and Developmental Characteristics) ได้แก่ พัฒนาการทางกาย พัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคม และความต้องการด้านจิตใจ พัฒนาการด้านสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ อุปนิสัย ความต้องการ หรือความสนใจของแต่ละบุคคล ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรในรายวิชาต่างๆ ให้สอดคล้องกับวัย สติปัญญา และความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งยังเป็นข้อมูลที่ช่วยในการจัดหลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ ข้อมูลด้านลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน (Learning Process) ได้แก่ ธรรมชาติการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ การจูงใจการถ่ายโยงการเรียนรู้ ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้หาได้จากแพทย์ นักวิชาการศึกษางานวิจัยต่างๆ การศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล การสังเกต ผู้เรียน การพูดคุยกับผู้เรียนและผู้ปกครอง การศึกษาบันทึกรายงานของโรงเรียน เป็นต้น

4) ข้อมูลเกี่ยวกับครูอาจารย์ บุคลากร เช่น อัตรากำลัง วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ อายุเฉลี่ย อัตราครู : นักเรียน ความสามารถพิเศษ และศักยภาพที่เด่น การได้รับอบรมในเรื่องต่างๆ ความคาดหวังของครูที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ฯลฯ

5) ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และศิษย์เก่า เช่น สภาพสังคม ครอบครัว วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม อาชีพ สุขภาพอนามัย ระดับการศึกษา การเมือง สภาพเศรษฐกิจ ลักษณะการร่วมมือการสนับสนุน ความต้องการและความคาดหวัง ที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน นอกจากนี้ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวถึงข้อมูลด้านครอบครัวว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นอย่างมาก และสามารถช่วยในการวางแผนหลักสูตรและการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ข้อมูลเหล่านี้อาจได้จากสถิติของ โรงเรียน รายงานของการแพทย์ การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน รายงานการตรวจสุขภาพ การพูดคุยกับผู้เรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษา ผู้เรียนที่ออกกลางคันและนักวิชาการสาขาต่างๆ เป็นต้น

วิธีการสำรวจความต้องการของชุมชน อาจใช้วิธีทางตรงคือการออกไปสอบถามจากบุคคลทุกสาขาทุกอาชีพในชุมชน หรือใช้วิธีทางอ้อม โดยการรวบรวมข้อมูลที่เป็นความต้องการของชุมชน

ชน จากการที่มีหน่วยงานหรือบุคคลอื่นทำไว้แล้วก็ได้ ซึ่งโรงเรียนควรกำหนดให้มีคณะทำงานเพื่อทำหน้าที่ศึกษาหรือสำรวจความต้องการของชุมชน ไม่ว่าจะในกรณีที่เป็นการศึกษาโดยตรงหรือโดยอ้อม เพราะจะช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ และมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

การศึกษาหรือสำรวจความต้องการของชุมชน มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. กำหนดองค์ประกอบด้านต่างๆ ที่จะศึกษาหรือสำรวจ เช่น ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ฯลฯ
2. กำหนดกลุ่มเป้าหมายประชากรที่จะใช้ในการศึกษาหรือสำรวจ ซึ่งได้แก่ ผู้ปกครอง ประชาชน นักเรียน เป็นต้น
3. หนดวิธีการและเครื่องมือที่จะใช้ในการศึกษา สำรวจ เช่น วิธีการศึกษา ได้แก่ ทางตรงหรือทางอ้อม เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต ฯลฯ
4. สร้างเครื่องมือสำหรับการศึกษา สำรวจ ตามความต้องการที่กำหนดไว้ในข้อ 3
5. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยอาจใช้วิธีการออกไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง หรือนำส่งทางไปรษณีย์ตามความเหมาะสม
6. วิเคราะห์ข้อมูล
7. สรุปข้อมูลตามความต้องการของชุมชน โดยจัดเรียงลำดับตามความต้องการหรือความจำเป็น (กรมวิชาการ, มปป.)

2. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย

2.1 วิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์ เป็นเจตนารมณ์ อุดมการณ์ หลักการ ความเชื่อ อนาคตที่พึงประสงค์ เป็นการคิดไปข้างหน้า มีเอกลักษณ์ สามารถสร้างศรัทธา และจุดประกายความคิดในสภาพการพัฒนางานสูงสุด (กรมวิชาการ, 2545) วิสัยทัศน์ เป็น การสร้างภาพอนาคตที่มีเอกลักษณ์ เป็นอุดมคติ มีความน่าฟังปรารถนา มีความเป็นไปได้ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาของตน และ มุ่งมั่นผลักดันทุกวิถีทางที่จะให้วิสัยทัศน์นั้นเป็นจริง วิสัยทัศน์เปรียบเสมือนแผนที่เดินทางขององค์กร รายละเอียดทุกอย่างในวิสัยทัศน์จะช่วยให้ องค์กรเดินไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างถูกต้อง และประสบผลสำเร็จ ความสำคัญของวิสัยทัศน์จึงขึ้นอยู่กับความถูกต้อง ความมีมาตรฐาน และรายละเอียดต่างๆ ของวิสัยทัศน์เอง เพราะสิ่งเหล่านี้จะถูกกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ต่อไป วิสัยทัศน์ที่ดีควรมีลักษณะที่ลึก กว้าง ไกล และใฝ่สูง (กรมวิชาการ, 2539)

สถานศึกษาจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์เพื่อมองอนาคตว่าโลกและสังคมรอบๆ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และสถานศึกษาจะต้องปรับตัว ปรับหลักสูตรอย่างไร จึงจะพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะกับยุคสมัยในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ในการกำหนดวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาควรมีเพียง วิสัยทัศน์เดียว เป็นวิสัยทัศน์ที่สามารถใช้สำหรับการดำเนินการทุกด้านของสถานศึกษา เพราะวิสัยทัศน์จะเปรียบเสมือนธงชัยที่ปักไว้เป็น เป้าหมายปลายทางของการพัฒนา ทิศทางการดำเนินงานทุกด้านของสถานศึกษาจึงมุ่งไปที่หลักชัยเดียวกัน และการเขียนวิสัยทัศน์ของสถานศึกษานั้นเมื่อวิเคราะห์ เป้าหมายสุดท้ายของการดำเนินงานของสถานศึกษาจะเห็นว่าอยู่ที่ผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตของการจัดการศึกษา ดังนั้น วิสัยทัศน์จึงควรเป็นภาพอนาคตที่ฉายให้เห็นภาพผู้เรียนที่พึงประสงค์เป็นหลัก และอาจจะมีภาพขององค์กรที่มีประสิทธิภาพอยู่ด้วยก็ได้

ในการกำหนดวิสัยทัศน์จะต้องนำผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศด้านต่างๆ ของสถานศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยต่างๆ ด้วยวิธีการที่เรียกว่า **SWOT Analysis** ประกอบด้วย

Strengths (จุดแข็ง ข้อได้เปรียบ)

Weaknesses (จุดอ่อน ข้อเสียเปรียบ)

Opportunities (โอกาสที่จะดำเนินการได้)

Threats (อุปสรรค ปัจจัยคุกคามการดำเนินงาน)

การกำหนดวิสัยทัศน์ สถานศึกษาจะต้องนำผลการวิเคราะห์ทุกด้านมาดำเนินการพิจารณา โดยอาศัยความร่วมมือของคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ครูอาจารย์ ผู้เรียน ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ภาครัฐในชุมชน ร่วมกันพิจารณากำหนดวิสัยทัศน์ ที่แสดงเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด มีความเป็นไปได้เป็นแรงกระตุ้น ทำทลายให้เกิดพลังผลักดันให้การดำเนินการของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีทิศทางที่ก่อให้เกิดเจตคติที่ดี ในทางสร้างสรรค์ สนองความต้องการของชุมชน ผู้เรียนและท้องถิ่น (วัฒนาพร กระจับทุกซ์, 2545)

กรมวิชาการ (2545) ระบุว่า การกำหนดวิสัยทัศน์ทำได้โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้เรียน ภาคธุรกิจ ภาครัฐในชุมชน ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแสดงความประสงค์อันสูงส่ง หรือวิสัยทัศน์ที่ปรารถนาให้สถานศึกษาเป็นสถาบันพัฒนาผู้เรียนที่มีพันธกิจหรือภาระที่ร่วมกันในการกำหนดงานหลักที่สำคัญๆ ของสถานศึกษาพร้อมด้วยเป้าหมาย แผนปฏิบัติการและการติดตามผล ตลอดจนจัดทำรายงานแจ้ง

สาธารณชน และส่งผลย้อนกลับให้สถานศึกษา เพื่อการปฏิบัติงานที่เหมาะสมตามหลักสูตรของสถานศึกษาและมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของธรรมชาติที่กำหนดไว้

กระบวนการสร้างวิสัยทัศน์ โดยอาศัยบุคคลต่างๆ เข้าไปมีส่วนร่วมนี้ เป็นกระบวนการที่มีพลังผลักดันให้แผนกลยุทธ์ที่สถานศึกษาสร้างขึ้น ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีทิศทางก่อให้เกิดเจตคติในทางที่สร้างสรรค์สิ่งดีงามแก่สังคมสถานศึกษา มีระบบและหน่วยสนับสนุนในการปฏิบัติงานเกิดขึ้นอย่างเป็นเครือข่าย เพียบพร้อม เช่น ระบบคุณภาพ ระบบหลักสูตร สารระ การเรียนรู้ การเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล การติดตาม การรายงานฐาน ข้อมูลการเรียนรู้ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม มีระบบสนับสนุนครูอาจารย์ เป็นต้น และจะนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การกำหนดสาระการเรียนรู้หรือหัวข้อเรื่องในท้องถิ่นสนองตอบความต้องการของชุมชน

เกี่ยวกับการกำหนดภารกิจและเป้าหมายของสถานศึกษานั้น วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545) เสนอแนวทางไว้ดังนี้

2.2 ภารกิจ

ภารกิจ เป็นการแสดงวิธีดำเนินการของสถานศึกษาเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์และนำไปสู่การวางแผนปฏิบัติต่อไป การกำหนดภารกิจทำได้โดยวิเคราะห์วิสัยทัศน์เพื่อกำหนดข้อความที่แสดงถึง

- 1) วิธีการดำเนินงาน
- 2) ผู้รับประโยชน์และบริการ โดยตรงจากองค์กร
- 3) ลักษณะผลผลิตและบริการ
- 4) ประโยชน์ที่ได้รับจากองค์กร
- 5) ความเชื่อ ค่านิยมพื้นฐานในการดำเนินงานของบุคลากร
- 6) หลักการพื้นฐานขององค์กร

2.3 เป้าหมาย

เป้าหมาย เป็นความคาดหวังด้านคุณภาพที่เกิดกับผู้เรียนซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่สถานศึกษากำหนดและสอดคล้องกับจุดหมายของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การกำหนดเป้าหมายมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ว่ามีความคาดหวังให้ผู้เรียนเป็นอย่างไรบ้างหลังจากจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขียนแยกประเด็นเป็นด้านให้ชัด
2. ศึกษาวิเคราะห์วิสัยทัศน์ของสถานศึกษาที่กำหนดภาพอนาคตหรือความคาด

หวังต่อผู้เรียนอย่างไรบ้างที่เพิ่มเติมหรือแตกต่างจากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะส่วนที่เป็นจุดเน้น จุดเด่นของสถานศึกษา ส่วนที่เป็นความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น เขียนแยกประเด็นให้ชัดเจน

3. ศึกษาวิเคราะห์ภารกิจของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ว่าแต่ละด้านสามารถส่งเสริม สนับสนุนให้การพัฒนาผู้เรียนบรรลุความสำเร็จด้านใดบ้าง เขียนระบุประเด็นให้ชัดเจน

4. นำประเด็นต่างๆ ที่เขียนไว้ในข้อ 1-3 มาเรียบเรียงเป็นเป้าหมายของหลักสูตร สถานศึกษา โดยเขียนเป็นความคาดหวังที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นเมื่อจบการศึกษา

5. ตรวจสอบเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษา

5.1 เขียนเป็นคุณภาพผู้เรียนที่ต้องการให้เกิดขึ้นเมื่อจบการศึกษา

5.2 ครอบคลุมความหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5.3 สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา

5.4 สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น

5.5 สอดคล้องกับภารกิจของสถานศึกษา

3. การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม สถานศึกษาต้องร่วมกับชุมชนกำหนดขึ้น (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2545)

คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่สถานศึกษาจะกำหนดเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้นสามารถกำหนดขึ้นได้ตามความต้องการ โดยให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความจำเป็นที่จะต้องมีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมดังกล่าวให้แก่ผู้เรียน เพิ่มจากที่กำหนดไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ

ในแต่ละภาคเรียนหรือปีการศึกษาครูผู้สอนต้องจัดให้มีการวัดและประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยเป็นการประเมินเชิงวินิจฉัยเพื่อการปรับปรุงพัฒนาต่อการส่งต่อ ทั้งนี้ ควรประสานสัมพันธ์กับผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องร่วมกันประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์รายปี หรือรายภาค (กรมวิชาการ, 2545)

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545) กล่าวว่า ในการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถานศึกษาควรดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ตั้งคณะกรรมการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน
2. ดำรวจ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของโรงเรียนด้านผู้เรียน เอกลักษณะ

ค่านิยม การยอมรับ ความคาดหวังที่มีต่อผู้เรียน และสภาวะวิกฤตด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมของผู้เรียนจากกรรมการสถานศึกษา ครูอาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด

3. วิเคราะห์สภาพความจำเป็นของการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม กำหนดเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งอาจเป็นคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมเพิ่มเติมจากส่วนที่เป็นคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่กำหนดไว้ในจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรืออาจซ้ำกับที่กำหนดไว้แล้วก็ได้ หากสถานศึกษาพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่จำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดผลอย่างจริงจัง

4. เนื่องจากคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดขึ้นนี้ กำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์การจบหลักสูตร ที่ต้องมีการประเมินเพื่อปรับปรุงและพัฒนา สถานศึกษาต้องวางแผนเพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่กำหนดซึ่งอาจกำหนดให้กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้ช่วยพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นหรือสถานศึกษาอาจมีโครงการหรือกิจกรรมเฉพาะขึ้นเพื่อพัฒนาการโดยตรงก็ได้ โดยต้องวางแผนการประเมินเป็นระยะเพื่อให้เห็นพัฒนาการ มีการปรับปรุง และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างแท้จริง

5. การกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ควรกำหนดเฉพาะคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่เห็นว่าสำคัญ จำเป็น เป็นเอกลักษณ์ ค่านิยมและความคาดหวังที่มีต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง ไม่ควรกำหนดมากเกินไป เพราะจะเป็นภาระต่อการจัดทำเกณฑ์ ตัวชี้วัด การวางแผนพัฒนาและการประเมิน

4. การกำหนดโครงสร้างหลักสูตร

การจัดโครงสร้างของหลักสูตรสถานศึกษาเป็นการนำแนวการจัดหลักสูตรและเวลาเรียนของแต่ละช่วงชั้นที่หลักสูตรแกนกลางกำหนดไว้ มาพิจารณาเพื่อจัดโครงสร้างหลักสูตรของสถานศึกษาให้มีความครบถ้วน ครอบคลุมมาตรฐานการเรียนรู้ สอดคล้องตามวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษา และสอดคล้องกับข้อมูลสารสนเทศของชุมชน ท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2545) กำหนดองค์ประกอบของโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ไว้ดังนี้

- 1) สาระการเรียนรู้/ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายวิชา หน่วยการเรียนรู้
ครบ 8 กลุ่มสาระ วิทยภาค หรือรายปี ทั้งที่กำหนดไว้ในหลักสูตรหรือเพิ่มเติมตาม ความถนัด ความสนใจ ความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น
- 2) มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียน
- 3) กำหนดเวลาแต่ละกลุ่มสาระ หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนราย

ภาคหรือรายปี

สำหรับการจัดเวลาในแต่ละกลุ่มสาระกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและเพิ่มเติมตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง

สำหรับการจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษานั้น วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545) กล่าวว่า มีแนวดำเนินการดังนี้

- 1) ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 2) ศึกษาเกี่ยวกับแนวการจัดหลักสูตรและเวลาเรียนในแต่ละช่วงชั้น
- 3) ศึกษาเกี่ยวกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- 4) ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา
- 5) ศึกษาวิสัยทัศน์ ภารกิจและเป้าหมายของสถานศึกษา
- 6) จัดโครงสร้างของหลักสูตรสถานศึกษา

5. การจัดทำสาระและผลการเรียนรู้

5.1 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง (expected learning outcomes) หมายถึง ผลลัพธ์ที่ผู้สอนคาดหวัง จะให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ คีลธรรม คุณธรรม ค่านิยม และเจตคติ (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2545) สถานศึกษาสามารถดำเนินการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคโดย

1. วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ แล้วนำมาจัดเป็นผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค ที่ระบุถึงความรู้ ความสามารถของผู้เรียน และ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังการเรียนรู้ในแต่ละปีหรือภาคนั้น
2. กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของสาระการเรียนรู้ ให้สถานศึกษากำหนดเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด ความสนใจ สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน
3. บางมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นอาจกำหนดให้มีผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเพียงในบางปีหรือในบางภาคเรียนก็ได้ แต่เมื่อผู้เรียนเรียนครบทั้งสามปีในแต่ละช่วงชั้นแล้วต้องบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ทั้งหมด
4. ในการจัดการเรียนรู้ในช่วงชั้นปีที่ 1-3 ได้กำหนดให้สถานศึกษาแต่ละแห่งจัดสาระ และกิจกรรมเป็นรายปี โดยให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา ดังนั้นสถานศึกษาแต่ละแห่งมีอิสระในการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี

สาระการเรียนรู้รายปี ตลอดจนจำนวนเวลาในการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระในแต่ละปี การจัดการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระของสถานศึกษาในแต่ละแห่งจึงไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน แต่ทุกแห่งต้องบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเมื่อผู้เรียนจบการศึกษาแต่ละช่วงชั้น (วัฒนาพร ระบุว่า, 2545)

5.2 กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค

สาระการเรียนรู้ หมายถึง องค์ความรู้ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือความรู้ หรือสาระการเรียนรู้ส่วนที่เป็น “เนื้อหา” และส่วนที่เป็น “กระบวนการ” ที่พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สาระการเรียนรู้รายปี หรือรายภาค หมายถึง เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ใช้เป็นสื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีคุณภาพมาตรฐานการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค (วัฒนาพร ระบุว่า, 2545) ในการกำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคนั้นทำได้ดังนี้

- 1) วิเคราะห์สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น
- 2) วิเคราะห์ให้สัมพันธ์กับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ และให้สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน

5.3 กำหนดเวลาและจำนวนหน่วยกิต

การกำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค สามารถทำได้ดังนี้

- 1) ช่วงชั้น ป.1-3 ป.4-6 และ ม.1-3 กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นปี และกำหนดจำนวนคาบเวลาให้เหมาะสมสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้
- 2) ช่วงชั้น ม.4-6 กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นรายภาค และกำหนดจำนวนหน่วยกิตให้เหมาะสม สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้

ในการกำหนดจำนวนหน่วยกิตของสาระการเรียนรู้รายภาคสำหรับช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ใช้เกณฑ์การพิจารณาที่ใช้เวลาจัดการเรียนรู้ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต สำหรับการเรียนรู้ที่สถานศึกษาจัดทำเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นวิชาเฉพาะของสายอาชีพ หรือโปรแกรมเฉพาะทางอื่น ใช้เกณฑ์การพิจารณา คือ สาระการเรียนรู้ที่ใช้เวลาจัดการเรียนรู้อะหว่าง 40-60 ชั่วโมงต่อภาคเรียนมีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต ทั้งนี้สถานศึกษากำหนดได้ตามความเหมาะสม และใช้หลักเกณฑ์เดียวกัน (กรมวิชาการ, 2545)

แนวทางในการกำหนดเวลาหรือหน่วยกิต มีแนวดำเนินการ 3 แนวทางดังต่อไปนี้

แนวทางที่ 1 นำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคที่วิเคราะห์แล้ว มากำหนดเวลาที่จะใช้ในการจัดการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ แล้วหาผลรวมจำนวนชั่วโมง

โมงหรือหน่วยกิตที่ใช้ในปีหรือภาคเรียนนั้น จำนวนชั่วโมงหรือหน่วยกิตที่กำหนดไว้นี้จะใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำคำอธิบายรายวิชาต่อไป

แนวทางที่ 2 นำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคที่วิเคราะห์ได้แล้ว มากำหนดหน่วยการเรียนรู้ทั้งหมดของสาระการเรียนรู้หรือรายวิชา ซึ่งจะประกอบด้วยลำดับของหน่วยการเรียนรู้ ชื่อของหน่วย และเวลาที่ใช้ โดยเมื่อผู้เรียนได้เรียนครบทุกหน่วยแล้ว สามารถบรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่จัดทำ

แนวทางที่ 3 นำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคที่วิเคราะห์ได้แล้ว มาพิจารณากำหนดคำอธิบายรายวิชาก่อนแล้วจึงดำเนินการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคและเวลาที่ใช้

จากการวิเคราะห์แนวทางการจัดทำสาระหลักสูตรในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ของกรมวิชาการพบว่า ส่วนใหญ่ใช้แนวทางที่ 3 คือกำหนดคำอธิบายรายวิชาและหน่วยการเรียนรู้ก่อน แล้วจึงกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งผลรวมของเวลาจะนำไปเติมในรายละเอียดของคำอธิบายรายวิชาอีกครั้ง ซึ่งสถานศึกษาสามารถพิจารณาเลือกแนวทางที่เห็นว่าเหมาะสมได้ (วัฒนาพร ระบุว่าทุกข์, 2545)

6. การจัดทำคำอธิบายรายวิชา

คำอธิบายรายวิชา หมายถึง ความคาดหวังของผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนในวิชาที่รับผิดชอบว่าต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอย่างไรต้องรอบรู้ในเนื้อหาอะไร มีความสามารถปฏิบัติงานอะไร และมีคุณงามความดีอะไร (วัฒนาพร ระบุว่าทุกข์, 2545) ในการจัดทำคำอธิบายรายวิชานั้นทำได้โดยการนำเอาผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค รวมทั้งเวลาและจำนวนหน่วยกิต ที่กำหนด มาเขียนเป็นคำอธิบายรายวิชา โดยให้ประกอบด้วย ชื่อวิชา จำนวนเวลาหรือจำนวนหน่วยกิต ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ของรายวิชานั้นๆ ซึ่งสามารถเขียนคำอธิบายรายวิชา ได้หลายรูปแบบ เช่น

รูปแบบที่ 1 เขียนเป็นเรียนความเสนาภาพรวมของผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน

รูปแบบที่ 2 เขียนแยกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

1) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง เขียนเป็นความเรียง สรุปภาพรวมของผลการเรียนรู้

ทั้ง 3 ด้าน

2) สาระการเรียนรู้ เขียนเป็นความเรียงขบข่ายเนื้อหา

รูปแบบที่ 3 เขียนเป็นความเรียงประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ขบข่ายกิจกรรมที่

กำหนดกว้างๆ สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ของรายวิชา ขอบข่ายเนื้อหาที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ของรายวิชา ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างกว้างๆ

รูปแบบที่ 4 เขียนเป็นความเรียงประกอบด้วย 4 ส่วน คือ จุดประสงค์รายวิชาที่สอดคล้องกับผลการเรียนรู้รายวิชา ขอบข่ายสาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ วิธีการวัดผลและประเมินผล

รูปแบบที่ 5 เขียนเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

- 1) ผลการเรียนรู้ เขียนให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน เป็นข้อๆ โดยไม่แยกด้าน
- 2) สาระการเรียนรู้เขียนเป็นความเรียงครอบคลุมเนื้อหา ทั้งนี้ คำอธิบายรายวิชาต้องระบุชื่อวิชา ชั้น และจำนวนหน่วยกิตด้วย

สำหรับชื่อรายวิชาสถานศึกษากำหนดได้ตามความเหมาะสมทั้งนี้ต้องสื่อความหมายได้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในรายวิชานั้น (กรมวิชาการ, 2545)

7. การจัดทำหน่วยการเรียนรู้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545) กล่าวว่า หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ที่ครบวงจรในเรื่องหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการจำแนกเนื้อหาความรู้ของแต่ละสาระหรือรายวิชาออกเป็น “เรื่อง” และแต่ละเรื่องนั้นมีความรู้ครบวงจร การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดทำโดยนำเอาสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค ที่กำหนดไว้ไปบูรณาการจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนรู้และ ผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะองค์รวม หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วย ประกอบด้วย ผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ และจำนวนเวลาสำหรับจัดการเรียนรู้ ซึ่งเมื่อเรียนครบทุกหน่วยย่อยแล้วผู้เรียนสามารถบรรลุตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี/ รายภาคของทุกวิชา โดยมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

7.1 นำสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค มาวิเคราะห์แยกเป็นหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อย

7.2 นำหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อยมากำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ซึ่งทำได้หลายรูปแบบ

เช่น

7.2.1 นำหัวข้อเรื่อง 1 หัวข้อย่อยมาเขียนเป็นหน่วยการเรียนรู้

7.2.2 นำหัวข้อเรื่อง / หัวข้อย่อยมาบูรณาการโดยพิจารณาจากสาระ

การเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันดังนี้

7.2.2.1 บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้

7.2.2.2 บูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้

7.3 ตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้

7.4 กำหนดเวลาของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

ในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ อาจบูรณาการทั้งภายในและระหว่างสาระการเรียนรู้ หรือ เป็นการบูรณาการเฉพาะเรื่องตามสาระการเรียนรู้ หรือ เป็นการบูรณาการที่สอดคล้องกับกับวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยพิจารณาจากผลการเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน การจัดการเรียนรู้ สำหรับหน่วยการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยการปฏิบัติ eworkงนอย่งน้อย 1 eworkงน

8. การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545) ให้ความหมายของแผนการเรียนรู้ (แผนการสอน) ว่า หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้กำหนดไว้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ การจัดทำแผนการเรียนรู้ผู้สอนมีอิสระในการออกแบบแผนการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งมิได้หลายรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตามผู้สอนควรปฏิบัติตามนโยบายของโรงเรียนที่กำหนดไว้ว่าให้ใช้รูปแบบใด ถ้าโรงเรียนมิได้กำหนดไว้ จึงเลือกแบบที่ตนเองเห็นว่าสะดวกต่อการนำไปใช้

ขั้นตอนการจัดทำแผนการเรียนรู้

- 1) เลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ นำหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้แล้วมาพิจารณาจัดทำแผนการเรียนรู้
- 2) ตั้งชื่อตามหัวข้อสาระการเรียนรู้
- 3) กำหนดเวลา ระบุระดับชั้น
- 4) วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้จากผลการเรียนรู้รายปี/รายภาค ที่เลือกไว้เขียนเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชา
- 5) เลือกจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วิเคราะห์ไว้แล้ว เฉพาะข้อที่สัมพันธ์กับหัวข้อสาระการเรียนรู้ กำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้หรือจุดประสงค์ปลายทางตามธรรมชาติวิชา
- 6) วิเคราะห์สาระการเรียนรู้เป็นรายละเอียดสำหรับนำไปจัดการเรียนรู้เป็นเนื้อหาใหม่ของมวลเนื้อหาที่กำหนดไว้ที่จำเป็นต้องสอน
- 7) กำหนดจุดประสงค์นำทางตามลำดับความยากง่ายของเนื้อหาต่างๆ
- 8) เลือกกิจกรรมและเทคนิคการสอนที่เหมาะสม
- 9) เลือกสื่ออุปกรณ์สำหรับใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ที่เลือกมา เช่น รูปภาพ บัตรคำ วิดีทัศน์
- 10) จัดลำดับขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงขั้นตอนการสอนตามธรรมชาติวิชา ตามจุดประสงค์นำทาง และควรคำนึงถึงการบูรณาการเทคนิคและกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งสาระการเรียนรู้อื่นๆ เข้าไว้ในแต่ละขั้นตอนด้วย

11) กำหนดการวัดผลและประเมินผลโดยระบุวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ทั้งที่เกิดระหว่างเรียน ตามจุดประสงค์ย่อยและจุดประสงค์นำทาง และที่เกิดหลังการเรียนการสอนเมื่อจบแผนการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการวัดหลากหลายรูปแบบตามความเหมาะสม เช่น ปฏิบัติจริง การทดสอบความรู้ การทำงานกลุ่ม ฯลฯ

9. การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นกระบวนการด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลายในการพัฒนาผู้เรียนด้านร่างกายจิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มุ่งเสริมเจตคติ คุณค่าชีวิต ปกป้องคุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ และดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2545)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้มีสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัด และความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปกป้องและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้เชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิตการศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

2. กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจของผู้เรียน มุ่งพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มเติมจากในกลุ่มสาระ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหา ส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่ รวมถึงกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังความมี

ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ รั้วทิตีและหน้าที่ของตนเอง แบ่งตามความแตกต่างระหว่างกิจกรรม ได้เป็น 2 ลักษณะ

1) กิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจ ตามความต้องการของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการค้นพบความถนัด ความสนใจของตนเอง และพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะของสังคม และปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม

2) กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝัง ระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่างๆ นำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ให้แก่สังคม และวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ซึ่งกระบวนการจัดให้เป็นไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการลูกเสือแห่งชาติ ยุวกาชาด สมาคม ผู้บำเพ็ญประโยชน์และกรมการรักษาดินแดน (กรมวิชาการ, 2545)

เป้าหมายในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1) ผู้เรียนได้ประสบการณ์ที่หลากหลาย เกิดความชำนาญทั้งวิชาการและวิชาชีพอย่างกว้างขวางมากขึ้น

2) ผู้เรียนค้นพบความสนใจความถนัด และพัฒนาความสามารถพิเศษเฉพาะตัวมองเห็นทางในการสร้างงาน อาชีพในอนาคตได้เหมาะสมกับตนเอง

3) ผู้เรียนเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ต่างๆ สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง และประกอบสัมมาชีพ

4) ผู้เรียนพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมในการดำเนินชีวิตและเสริมสร้างศีลธรรม จริยธรรม

5) ผู้เรียนมีจิตสำนึกและทำประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีหลักการดังนี้

1) กำหนดวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

2) จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน

3) บูรณาการกับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4) ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ฝึกให้คิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ จินตนาการ ที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตในแต่ละช่วงวัยอย่างต่อเนื่อง

- 5) จำนวนสมาชิกมีความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม
- 6) มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับ วิทยาลัยฯ และเป้าหมายของสถานศึกษา
- 7) ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ มีครูเป็นที่ปรึกษา ถือเป็นหน้าที่และงานประจำ โดยคำนึงถึงความปลอดภัย
- 8) ยึดหลักการมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
- 9) มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม โดยวิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง โดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์การประเมินผลการผ่านช่วงชั้นเรียน

แนวการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

- 1) การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการ โครงการ องค์กรความรู้จากกลุ่มการเรียนรู้ เป็นต้น
- 2) จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ และความสามารถ ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการต่างๆ เป็นต้น
- 3) จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี เป็นต้น
- 4) จัดกิจกรรมประเภทบริการด้านต่างๆ ฝึกการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวม
- 5) การประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมอย่างเป็นระบบ โดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินผลการผ่านช่วงชั้นเรียน (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2545)

รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น

- 1) จัดแบ่งสัดส่วนเวลาของกิจกรรมต่างๆ แล้วกำหนดเวลาเรียนในตารางเวลาเรียน เช่นเดียวกันกับกลุ่มสาระอีก 8 กลุ่มสาระ
- 2) จัดแบ่งสัดส่วนเวลาของกิจกรรมต่างๆ แล้วกำหนดเวลาเรียนบางส่วนในตารางเวลาเรียนปกติ และบางส่วนเรียนนอกเวลา
- 3) จัดกิจกรรมต่างๆ ไปด้วยกัน โดยวางแผนร่วมกันของกลุ่มอาจารย์ที่ปรึกษา กิจกรรม กำหนดเวลาเรียนบางส่วนในตารางเวลาเรียนปกติ บางส่วนเรียนนอกเวลา ฯลฯ

สถานศึกษา ต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน (กรมวิชาการ, 2545)

ภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร และภารกิจที่ 4 การบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำหรับภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร และภารกิจที่ 4 ปฏิบัติการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นั้นมีความสอดคล้องเกี่ยวเนื่องกันซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวทางไว้ดังต่อไปนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ให้ได้ผลนั้นผู้บริหาร โรงเรียนควรวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร สรุปได้ดังนี้

1. การเตรียมวางแผนเพื่อใช้หลักสูตรใหม่
2. การเตรียมการจัดอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่
3. การจัดครูเข้าสอน
4. การจัดตารางสอน
5. การจัดบริการวัสดุอุปกรณ์ประกอบหลักสูตรและสื่อการสอน
6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร
7. การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และการเลือกสรรโครงการกิจกรรมเสริม

หลักสูตร

8. การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร

สัจจิต อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ประกอบด้วยงานหลัก 3 ลักษณะ คือ

1. การบริหารและบริการหลักสูตร
 - 1.1 งานเตรียมบุคลากร
 - 1.2 งานจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร
 - 1.3 การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร
 - 1.4 การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน
2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร
 - 2.1 การปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

- 2.2 การจัดทำแผนการสอน
- 2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 2.4 การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน
3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร
 - 3.1 การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร
 - 3.2 การจัดตั้งศูนย์วิชาการ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ให้กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ในระดับท้องถิ่นหรือระดับโรงเรียนนั้น มีงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร 2 งาน ได้แก่

1. งานบริหารหลักสูตร เป็นการบริหารและดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตรเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ผู้บริหารจะเป็นแกนนำ โดยมีผู้ช่วยฝ่ายต่างๆ หัวหน้าหมวดวิชาครูวิชาการโรงเรียน ครูผู้สอนและหน่วยงานอื่นๆ ที่เสริมการบริหารหลักสูตร เช่น กรรมการบริหารโรงเรียน กรรมการบริหารวิชาการ เป็นต้น มีกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้

- 1.1 การศึกษาวิเคราะห์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรต่างๆ
- 1.2 การเตรียมบุคลากรในโรงเรียน
- 1.3 การจัดครูจัดเข้าสอน
- 1.4 การจัดตารางสอน
- 1.5 การจัดแผนการเรียน
- 1.6 การจัดบริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
- 1.7 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น อาคาร สถานที่งบประมาณ การบริการห้องสมุด เป็นต้น
- 1.8 การนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร
- 1.9 การประชาสัมพันธ์หลักสูตรแก่ผู้ปกครองและชุมชน

2. งานสอน เป็นการนำหลักสูตรซึ่งวางแผนไว้ไปสู่การสอน ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของครูผู้สอนที่จะให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในหลักสูตร มีกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้

- 2.1 การทำความเข้าใจในหลักสูตรแม่บทและปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น
- 2.2 การวางแผนการสอน
- 2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร

- 2.4 การพัฒนาและใช้สื่อการเรียนการสอน
- 2.5 การจัดสอนซ่อมเสริม
- 2.6 การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

ร่าง บัณฑิต (2542) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นหนึ่งของ การพัฒนาหลักสูตร เพราะนอกจากจะต้องมีการวางแผนและเตรียมการล่วงหน้าแล้วยังต้องติดตาม ผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดด้วย และเสนอแนวทางในการเตรียมการและบริหารหลักสูตร สรุปลงได้ดังต่อไปนี้

1. การวางแผนนำหลักสูตรใหม่เข้าแทนที่หลักสูตรเดิม
2. การเตรียมการก่อนการนำหลักสูตรไปใช้
 - 2.1 การประชาสัมพันธ์หลักสูตร
 - 2.2 การเตรียมบุคลากร
 - 2.2.1 การเตรียมครูหรือผู้สอน
 - 2.2.2 การเตรียมศึกษานิเทศก์และนักแนะแนวการศึกษา
 - 2.2.3 การเตรียมผู้บริหารการศึกษา
 - 2.3 การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน เครื่องมือเครื่องใช้ และอาคารสถานที่
 - 2.4 การเตรียมระบบบริหารของสถานศึกษา
 - 2.5 การเตรียมงบประมาณค่าใช้จ่าย
 - 2.6 การเตรียมปรับปรุงหลักสูตร
 - 2.7 การเตรียมชุมชนและสังคม
3. การตรวจสอบความพร้อม
 - 3.1 การประเมินผลหลักสูตรก่อนนำไปใช้
 - 3.2 การประเมินผลความพร้อมของผู้เรียน ผู้สอน และชุมชน
 - 3.3 การประเมินผล โครงการที่สนับสนุนการนำหลักสูตรไปใช้
4. การบริหารงานการใช้หลักสูตร
 - 4.1 การสนับสนุนงานการใช้หลักสูตร
 - 4.1.1 กำลั้งคน ในด้านอัตรากำลังและการพัฒนาความรู้ความสามารถ
 - 4.1.2 วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้และสื่อการเรียนการสอน
 - 4.1.3 การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
 - 4.1.4 การเพิ่มพูนขวัญและกำลังใจ
 - 4.1.5 การนิเทศการศึกษา
 - 4.1.6 การแนะแนวการศึกษา

4.2 การกำกับดูแลเพื่อควบคุมคุณภาพหลักสูตร

4.2.1 กระบวนการประเมินเพื่อควบคุมคุณภาพหลักสูตร

4.2.2 หน้าที่ของนักพัฒนาหลักสูตร

4.2.2.1 ตรวจสอบว่าหลักสูตรบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่

4.2.2.2 หาสาเหตุและแหล่งที่มาของการตกต่ำของคุณภาพให้พบ

4.2.2.3 เมื่อพบสาเหตุแล้วดำเนินการแก้ไข

กรมวิชาการ (2544) เสนอแนวดำเนินงานของสถานศึกษาเกี่ยวกับการวางแผนบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาว่าอาจแบ่งเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้บริหารให้ความสนใจกับครูให้พัฒนาตนเองและวางแผนดำเนินการร่วมกันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
2. ด้านการบริหารจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 2.1 ครูทุกคนรวมวางแผนเพื่อดำเนินการแนะแนวผู้เรียน ทั้งในด้านการศึกษาต่อ อาชีพ และปัญหาด้านอื่นๆ ให้ผู้เรียน
 - 2.2 ตั้งศูนย์แนะแนวของสถานศึกษา
 - 2.3 ร่วมกันวางแผนการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองจุดเน้นของสถานศึกษาในลักษณะการจัดกิจกรรมดังต่อไปนี้
 - 2.3.1 บริการการฝึกงานที่เป็นประโยชน์ เช่น บริการแนะแนว ชุมชนสหกรณ์ ห้องพยาบาล ห้องสมุด คอมพิวเตอร์
 - 2.3.2 ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ รักษาดินแดน
 - 2.3.3 สนับสนุนการเรียนรู้กลุ่มวิชาต่างๆ เช่น ชุมนุม วิทยาศาสตร์ ชุมนุมคณิตศาสตร์ ชุมนุมภาษาอังกฤษ ชุมนุมวรรณศิลป์
 - 2.3.4 สนองความถนัด ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียน เช่น ชุมนุมกีฬา ชุมนุมดนตรี ชุมนุมไต่วาที ชุมนุมเกษตรกร ชุมนุมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมนุมแนะแนว

ดังนั้นสรุปได้ว่าภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรเป็นภารกิจที่สถานศึกษาต้องวางแผนก่อนการใช้หลักสูตร ได้แก่การบริหารและบริการหลักสูตรซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้

1. การประชาสัมพันธ์หลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523) กล่าวถึงว่าการประชาสัมพันธ์หลักสูตร หมายถึง ภารกิจที่ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องวางแผนการใช้หลักสูตรเพื่อการสื่อสารสองทาง และ เสริมสร้างให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความรู้สึกที่ดีต่อหลักสูตร ป้องกันและแก้ไขความเข้าใจผิด จัดและ ลดสาเหตุการฉัดแย้งต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนนโยบายการดำเนินการใช้หลักสูตร การวางแผนงาน ประชาสัมพันธ์หลักสูตรเป็นเสมือนหัวใจของการดำเนินการของงานประชาสัมพันธ์ที่ดี ช่วยให้เกิด การประสานงาน จัดอุปสรรค ปัญหาซ้ำซ้อน ถ้าขาดการวางแผนก็ยากที่งานการใช้หลักสูตรจะ ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ การวางแผนการประชาสัมพันธ์หลักสูตร ควรจัดเป็น 3 ระยะ คือ ก่อนการใช้หลักสูตร ระหว่างการใช้หลักสูตร และภายหลังการใช้หลักสูตร และควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) กำหนดวัตถุประสงค์ จะต้องกำหนดหรือระบุสิ่งที่ต้องการประชาสัมพันธ์ไว้ อย่างชัดเจน ว่าเพื่ออะไรบ้าง จะต้องทำความเข้าใจในสิ่งใด หรือด้วยการแก้ปัญหาใดในหลักสูตร
- 2) การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย จะต้องระบุให้แน่ชัดว่ากลุ่มเป้าหมายคือใคร มีพื้นฐานการศึกษาหรือภูมิหลังอย่างไร รวมทั้งรายละเอียดต่างๆ เช่น พื้นฐานด้านเศรษฐกิจสังคม และ วัฒนธรรม รวมทั้งว่าใครจะสามารถเป็นผู้นำความคิดหรือมีอิทธิพลต่อการเผยแพร่ข่าวสาร หลักสูตรไปสู่ประชาชนในท้องถิ่น
- 3) การกำหนดหัวเรื่อง จะต้องกำหนดให้แน่นอนว่าหัวเรื่องเกี่ยวกับการ ประชาสัมพันธ์หลักสูตรจะเน้นหนักไปทางใด ตลอดจนการกำหนดสัญลักษณ์หรือข้อความที่จะ เข้าถึงกลุ่ม เป้าหมายได้รวดเร็ว
- 4) การกำหนดระยะเวลา จะต้องมีการกำหนดช่วงระยะเวลาหรือจังหวะเวลาที่ เหมาะสมที่สุดในกาปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ เช่น อาจจะเริ่มทำการเผยแพร่เกี่ยวกับหลักสูตร ใหม่ล่วงหน้าเป็นการกระตุ้นความสนใจ
- 5) การกำหนดสื่อและเทคนิคต่างๆ จะต้องกำหนดลงไปว่าสื่อหรือเครื่องมือใด บ้างรวมทั้งเทคนิคอื่นๆ
- 6) การกำหนดงบประมาณ จะต้องกำหนดงบประมาณที่จะใช้ในการดำเนินงาน ให้ชัดเจน กำหนดงบประมาณรวมทั้งกำหนดบุคลากรที่จะต้องใช้ในการดำเนินงาน

สรุปได้ว่า การวางแผนประชาสัมพันธ์หลักสูตรที่มีระบบจะเป็นการสร้าง ความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ส่งผลให้เกิดการสนับสนุน ร่วมคิด ร่วมทำ และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

2. การเตรียมอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523) การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และการเลือกสรรโครงการ กิจกรรมเสริมหลักสูตรการบริหารงานวิชาการ เป็นภารกิจที่สำคัญหนึ่งของสถานศึกษาที่จะช่วยให้ การใช้หลักสูตรสถานศึกษาประสบผลสำเร็จตามจุดหมายที่หลักสูตรกำหนด เช่น การจัดบริการ อาหารกลางวัน เด็กจะได้แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกคุณค่าอาหารที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต การ บริโภคอาหารที่ได้สัดส่วนและถูกคุณลักษณะ และมารยาทในการรับประทานอาหาร เป็นต้น ซึ่ง สิ่งเหล่านี้เด็กจะเกิดการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติโดยไม่รู้ตัว และผลจากการเรียนรู้นี้จะช่วยนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวเด็กต่อไป

3. การเตรียมบุคลากร

ธำรง บัวศรี (2542) กล่าวว่า การเตรียมบุคลากรนั้น บุคคลสำคัญที่จะต้องเตรียมได้แก่ ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ นักแนะแนว และผู้บริหารการศึกษา

การเตรียมครูผู้สอนอาจทำได้หลายวิธี เช่น จัดประชุมสัมมนาเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่อง นโยบาย จุดหมายของการศึกษา จุดหมายของหลักสูตร โครงสร้างรูปแบบและข้อกำหนดต่างๆ ของหลักสูตร การอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเฉพาะเรื่อง การประชุมปฏิบัติการเพื่อฝึก ทักษะที่จำเป็น เช่น การจัดหน่วยการเรียนรู้การสอน วิธีสอน การใช้สื่อการสอน การเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ เป็นต้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่ผู้สอนจะต้องพัฒนา ปรับปรุงตนเองก็คือ ทักษะในการสอน ผู้สอนจะต้องทราบว่าจะอะไรบ้างที่จำเป็นต้องมี และจะพัฒนาทักษะเหล่านั้นได้อย่างไร

การเตรียมศึกษานิเทศก์และนักแนะแนวการศึกษา ทั้งศึกษานิเทศก์และนักแนะแนวการศึกษาต่างก็ต้องรับทราบนโยบาย จุดมุ่งหมายของการศึกษา จุดหมายของหลักสูตร ตลอดจน องค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และจะต้องสามารถวิเคราะห์ได้ว่าสิ่งต่างๆ เหล่านี้มีผลกระทบต่อ การนิเทศและการแนะแนวอย่างไร ทั้งนี้เป็นเรื่องที่ต้องเตรียมการไว้ก่อนทั้งสิ้น

การเตรียมผู้บริหารการศึกษา คำว่าผู้บริหารการศึกษาในที่นี้หมายถึงผู้บริหารการศึกษา ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับกระทรวงลงมาถึงระดับอำเภอและตำบล ผู้บริหารมีความสำคัญต่อการพัฒนา หลักสูตรมาก ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าครูและศึกษานิเทศก์ สำหรับผู้บริหารโรงเรียนมีความจำเป็นต้อง เข้าใจ หลักสูตรมากยิ่งขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนเปรียบเสมือนกับต้นเรือเป็นผู้ที่จะควบคุมกำกับ แนะนำ

ส่งเสริมครูซึ่งเปรียบเสมือนลูกเรือให้ทำหน้าที่อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ การเตรียมผู้บริหารจะต้องทำทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจหลักสูตร และความสามารถในการวิเคราะห์ว่าความรู้ความสามารถ ทักษะ และเจตคติที่ครูจำเป็นต้องมีกับที่ครูมีอยู่เป็นทุนเดิมนั้นเหลื่อมล้ำกันอยู่มากน้อยเพียงใด สิ่งที่เหลื่อมล้ำนั้นคืออะไร และจะขจัดความเหลื่อมล้ำนั้นได้อย่างไร

4. การจัดการการสอน

ธำรง บัวศรี (2542) กล่าวว่า การจัดการสอนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการใช้หลักสูตรได้เหมือนกัน ในการจัดการสอนควรคำนึงถึงการเรียนรู้วิชาต่างๆ ไม่ควรใช้เวลาเท่ากัน ระดับของความยากง่ายของการเรียนรู้ก็ย่อมแตกต่างกัน ช่วงการเรียนรู้จะต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนและเหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียน และรวมถึงอัตราเวลาเรียนในแต่ละภาคการศึกษาและรอบปีการศึกษาตลอดจนชั่วโมงการสอนของครู นอกจากนี้การใช้อาคารสถานที่ ห้องเรียน โรงฝึกงาน ห้องทดลอง จะต้องมีการใช้ตลอดเวลา จึงจะถือว่าการใช้อาคารสถานที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5. การจัดครูเข้าสอน

การจัดครูเข้าสอนเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างรอบคอบ เพราะครูเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้นตัวครูจะต้องมองเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในสังคม ครูจะต้องก้าวให้ทันเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะครูจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ให้ นักเรียนทุกคนมีโอกาสและมีส่วนร่วมในชีวิตสังคมมากที่สุด การคัดเลือกและจัดครูเข้าสอนต้องระมัดระวังแม้ว่าครูจะผ่านการฝึกอบรมการใช้หลักสูตรมาแล้วก็ตาม (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2523) ดังนั้นการจัดครูเข้าสอนจำเป็นต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ตลอดจนความสนใจของครูแต่ละคนเพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรแต่ละคนมีโอกาสได้ใช้ศักยภาพของตนให้เป็นประโยชน์ต่อการนำหลักสูตรไปใช้มากที่สุด (สังัด อุทรานันท์, 2532)

6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และห้องสมุด

สถานศึกษาจำเป็นต้องส่งเสริมสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้ นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียน ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า เพิ่มพูนประสบการณ์และความชำนาญ โดยเฉพาะห้องสมุดนั้นเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญยิ่ง เพราะจะเป็นแหล่งที่รวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนโดยตรง ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องหรูหราใหญ่โต อาจเป็นเพียงมุมหนังสือเพื่อการศึกษาค้นคว้าก็

ได้ นอกจากนี้ต้องสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้ในรูปของคอมพิวเตอร์และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ (วัฒนาพร ระบุว่าทุกข์, 2545)

7. การจัดบริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523) กล่าวว่า การจัดบริการวัสดุอุปกรณ์ประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน การจัดทำกำหนดการสอน ประมวลการสอน แผนการสอน พัฒนาคู่มือครู แบบเรียน และ สื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องจัดทำ โดยเฉพาะแผนการสอนจะช่วยให้ครูเห็นแนวทางว่าจะเลือกกิจกรรมอะไรให้กับเด็ก และกิจกรรมอะไรที่จะทำให้เด็กอยากเรียน การจัดทำสื่อการเรียนการสอนควรจะร่วมกันทำเพื่อเป็นการประหยัดแรงงาน งบประมาณ และครอบคลุมเนื้อหาสาระได้มากกว่า และที่สำคัญคือผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสามารถ ความสนใจ และตรงตามความต้องการของชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และแหล่งอื่นๆ เน้นที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเอง หรือนำสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัว และในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งความรู้โดยเฉพาะหนังสือเรียน ควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อ สิ่งพิมพ์ ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จากศูนย์สื่อ หรือห้องสมุดของสถานศึกษา (กรมวิชาการ, 2545)

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้

สื่อทั้งหมดอาจจำแนกเป็นประเภทใหญ่ได้ดังนี้

- 1) สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น เอกสารหนังสือ ตำรา นิตยสาร วารสาร จุลสาร จดหมาย จดหมายเหตุนันทิก รายงาน เป็นต้น
- 2) สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ได้ผลิตขึ้น ใช้ควบคู่กับเครื่องมือที่เป็น

เทคโนโลยีใหม่ๆและกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

3) สื่ออื่นๆ อาจแบ่งเป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

3.1) สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

3.2) สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือสภาพที่อยู่รอบตัวผู้เรียน

3.3) สื่อกิจกรรม/กระบวนการ หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการที่กำหนดขึ้นเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้

3.4) สื่อวัสดุ/เครื่องมือและอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อประกอบการเรียนรู้ และรวมถึงสื่อประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติต่างๆ

หลักการเลือกสื่อการเรียนรู้

ในการเลือกสื่อการเรียนรู้ครูผู้สอนจะต้องวางแผนการจัดการเรียนรู้และเลือกสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม หลักการเลือกสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมได้แก่

- 1) สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาที่จะสอน
- 2) เหมาะสมกับผู้เรียน
- 3) มีความเป็นไปได้และค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม
- 4) ความสะดวกและความสามารถในการใช้สื่อการเรียนรู้

หลักการใช้สื่อการเรียนรู้

1) การเตรียมตัวของครูผู้สอน ผู้สอนจำเป็นจะต้องเตรียมการในด้านต่างๆ ก่อนที่จะนำสื่อการเรียนรู้ไปใช้ กล่าวคือ

1.1) ศึกษาเนื้อหาในสื่อการเรียนรู้ที่เลือกไว้ เพื่อตรวจสอบว่ามีความสมบูรณ์ตามที่ต้องการหรือไม่ จะได้จัดหาหรือจัดทำสื่อชนิดอื่นเพิ่มเติม

1.2) ทดลองใช้สื่อการเรียนรู้บางประเภท ซึ่งอาจมีความยุ่งยากในการใช้หรือต้องการทดสอบประสิทธิภาพของสื่อชนิดนั้นๆ

1.3) จัดเตรียมอุปกรณ์เครื่องมือเพื่อจะได้ไม่เสียเวลาในขณะที่ใช้ควรตรวจสอบอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ ให้ครบถ้วนและให้อยู่ในสภาพที่พร้อมจะใช้งาน

2) การจัดเตรียมสภาพแวดล้อม การใช้สื่อบางประเภทจะต้องมีการจัดเตรียมสถานที่ให้อยู่ในสภาพที่มีความเหมาะสมกับการใช้สื่อประเภทนั้นๆ

3) การเตรียมความพร้อมผู้เรียน การใช้สื่อบางอย่างจำเป็นต้องชี้แจงให้ผู้เรียนรู้วัตถุประสงค์การเรียนรู้ของการใช้สื่อนั้นๆ เพื่อเป็นการให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีเป้าหมาย

4) การใช้สื่อการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องใช้สื่อการเรียนรู้ตามแผนที่กำหนดไว้ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างราบรื่น และให้เกิดการเรียนรู้ที่ต้องการ ปฏิบัติของนักเรียนที่มีสื่อเป็นเครื่อง ชีวัดได้ว่าสื่อ นั้นเหมาะสมกับกิจกรรมและผู้เรียนเพียงใด

5) การประเมินการใช้สื่อการเรียนรู้ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการใช้สื่อมาวิเคราะห์ว่ามีปัญหาอุปสรรคจากการใช้อย่างไร เหมาะสมกับกิจกรรมและกลุ่มผู้เรียนระดับใด การประเมินจะ ช่วยในการตัดสินใจเลือกและใช้สื่อในครั้งต่อไป หรือพัฒนาเพิ่มเติมให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

กระบวนการพัฒนาสื่อ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีลักษณะต่างไปจากหลักสูตรที่ผ่านมาที่สถานศึกษาจะต้องจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษาเอง บทบาทในการผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา จึงเป็นภารกิจที่ผู้สอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้จะต้องดำเนินการ เพราะสื่อการเรียนรู้ที่มีอยู่เดิมหรือมีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาดคงมีอาจจะสนองผลการเรียนรู้รายปี/รายภาค ตามหลักสูตรกลุ่มสาระต่างๆ ของสถานศึกษาได้อย่างครบถ้วน การผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้ สอดคล้องกับผลการเรียนรู้รายปี/รายภาค อาจดำเนินการได้ใน 4 ลักษณะ คือ

1. สร้าง/ผลิตเอง การผลิต/จัดทำสื่อการเรียนรู้ขึ้นใหม่ทั้งหมด เป็นวิธีการได้มาซึ่งสื่อ การเรียนรู้ที่ครูผู้สอนสามารถกำหนดรูปแบบ สาระ และวิธีการนำเสนอสาระของสื่อขึ้นนั้นได้ตรง ตามความต้องการของครูผู้สอนอย่างแท้จริง การผลิตจัดทำสื่อการเรียนรู้ขึ้นใหม่สามารถทำได้หลาย รูปแบบ เช่น

- 1) หนังสือเรียน
- 2) คู่มือครู/คู่มือการสอน/คู่มือการจัดการเรียนรู้
- 3) ชุดการเรียนการสอน
- 4) บทเรียนสำเร็จรูป
- 5) แบบฝึกหัด/แบบฝึกทักษะ/แบบฝึกกิจกรรม
- 6) สื่อเสริมการเรียนรู้อื่นๆ

กระบวนการผลิตสื่อการเรียนรู้

- 1) กำหนดวัตถุประสงค์ทั่วไปของสื่อ
- 2) ศึกษาและกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียน โดยพิจารณาว่าผู้ที่จะใช้สื่อ นั้นคือใคร มีความรู้และประสบการณ์เดิมมาอย่างไร
- 3) กำหนดและวิเคราะห์เนื้อหาสาระว่าจะต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง ทั้งนี้ควรจะต้องพิจารณากำหนดเนื้อหาสาระให้สัมพันธ์กับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้และให้เหมาะสมกับผู้เรียนด้วย

- 4) กำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะ เพื่อเป็นแนวทางว่าเมื่อผู้เรียนเรียนรู้จากสื่อ นั้นแล้วสามารถทำอะไรได้บ้าง ซึ่งจะ เป็นแนวทางสำคัญในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อไป
- 5) กำหนดวิธีการและแนวทางการเสนอเนื้อหา เป็นการวางแผนเสนอเนื้อหาสาระเรียงลำดับหัวข้อและเนื้อหา ตัวอย่าง การนำเรื่อง การสรุป แบบฝึกหัดหรือกิจกรรม
- 6) กำหนดรูปแบบและวิธีการประเมินผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนและพัฒนาคุณภาพสื่อ
- 7) กำหนดแหล่งข้อมูลที่สนับสนุนการจัดทำสื่อการเรียนรู้ เช่น แหล่งค้นคว้าเกี่ยวกับเนื้อหา ภาพประกอบ แผนภูมิ เป็นต้น
- 8) ยกร่างและจัดทำสื่อการเรียนรู้ตามรูปแบบ และวิธีการที่กำหนดไว้
- 9) ทดสอบคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้น เพื่อศึกษาข้อบกพร่องต่างๆ สำหรับนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงสื่อให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
- 10) ปรับปรุงสื่อการเรียนรู้ตามข้อมูลที่ศึกษาไว้
- 10) นำสื่อที่ปรับปรุงแก้ไขสมบูรณ์แล้วไปใช้

2. การจัดทำเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงบางส่วน

ในกรณีที่สามารจัดหาสื่อการเรียนรู้ในสถานศึกษาในท้องถิ่น หรือจัดหาซื้อมาแต่ยังไม่เหมาะสมกับจุดประสงค์ ความต้องการ และการนำไปใช้ ครูผู้สอนสามารถพัฒนาสื่อที่มีอยู่แล้วให้สอดคล้องกับความต้องการตามแนวทางการออกแบบการเรียนรู้ที่กำหนดไว้โดย

- 2.1 เพิ่มเติมเนื้อหาสาระของสื่อที่มีอยู่
- 2.2 คัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงบางส่วน

3. การเลือกซื้อสื่อการเรียนรู้ที่จัดจำหน่าย

การเลือกซื้อสื่อเพื่อใช้ในการเรียนการสอน สถานศึกษาควรมีคณะกรรมการพิจารณาสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในโรงเรียน สามารถวิเคราะห์พิจารณาคุณภาพของสื่อที่เลือกซื้อว่าสอดคล้องเหมาะสมกับหลักสูตรของสถานศึกษาที่กำหนดขึ้นเอง และสอดคล้องกับความต้องการการออกแบบการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ รวมถึงความเหมาะสมของราคาจำหน่ายอย่างละเอียดถี่ถ้วน

ครูผู้สอน สถานศึกษา ควรเลือกซื้อจัดจำหน่ายที่มีหน่วยงานรับรองคุณภาพของสื่อ นั้นไว้แล้ว หลักการที่ควรนำมาใช้ในการพิจารณาในการจัดซื้อสื่อที่จัดจำหน่าย คือความสอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา หลักการเลือกใช้สื่อ ข้อดี ข้อจำกัดของสื่อประเภทต่างๆ หลักการประเมินคุณภาพสื่อ และหลักการประมาณราคาจำหน่ายและต้นทุนการผลิต

4. การค้นคว้าจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ

แหล่งเรียนรู้ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา อินเทอร์เน็ต ห้องสมุด

ศูนย์การเรียนรู้ โรงงาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ วัด พิพิธภัณฑ์ สถานประกอบการ สำนักงาน
งานชุมชน ฯลฯ

สถานศึกษา ครูผู้สอน ควรจัดเตรียมและจัดหาแหล่งการเรียนรู้ หรือสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนและผู้สอนได้ค้นคว้าหาความรู้และเรียนรู้ หรือจัดเตรียมสื่อเพื่อใช้ในการเรียนการสอนซึ่งเป็นส่วนสำคัญ ผู้เรียนสามารถค้นคว้าเพิ่มเติมได้ตามความสามารถเฉพาะและความแตกต่างของผู้เรียน

การประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้

การประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ ครูผู้สอนทุกคนควรมีความรู้และความสามารถในการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ที่ต้องการใช้ได้ โดยรอบรู้ในวิธีการประเมิน เนื้อหาสิ่งที่จะประเมิน ลักษณะของสื่อที่ดี การสนองจุดประสงค์ แผนการจัดการเรียนรู้ การกำหนดเกณฑ์การประเมิน การตัดสินและสรุปผลจึงสามารถตัดสินคุณค่าของสื่อหรือคุณภาพของสื่อว่าสอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการเพียงใด หรือควรพัฒนาให้เหมาะสมอย่างไร ซึ่งจะเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาสื่อต่อไป (วิวัฒนาพร ระเบียบทุกข์, 2545)

8. การเตรียมงบประมาณ

ธำรง บัวศรี (2542) กล่าวถึงการเตรียมงบประมาณค่าใช้จ่ายว่า การนำหลักสูตรไปใช้ย่อมต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่ละหลักสูตรย่อมมีค่าใช้จ่ายไม่เหมือนกัน หลักสูตรซึ่งแต่เดิมไม่ได้บรรจุวิชาอาชีพไว้ ค่าใช้จ่ายในด้านนี้จะไม่มี แต่เมื่อนำเอาวิชาชีพนมาสอนก็จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่าย เช่น ค่าใช้จ่ายด้านการฝึกงาน อันมีอุปกรณ์การฝึกงาน วัสดุฝึก ค่าจ้างครูผู้สอน และค่าเบ็ดเตล็ดอื่นๆ การเตรียม งบประมาณค่าใช้จ่ายจะต้องมีการวางแผนล่วงหน้า และคาดการณ์ไว้ด้วยว่าถ้าหากไม่ได้รับงบประมาณตามที่ได้วางแผนไว้จะอย่างไร สำหรับโรงเรียนเอกชนการวางแผนคงทำได้ไม่ยาก แต่ในระบบโรงเรียนรัฐบาล ซึ่งมีโรงเรียนอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารจำนวนมาก การวางแผนงบประมาณจะต้องอาศัยความรอบคอบและใช้หลักวิชา ปัญหาการวางแผน งบประมาณก็คือจะจ่ายเงินอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด

9. การพัฒนาระบบแนะแนว

สถานศึกษาต้องพัฒนาระบบแนะแนวที่มุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้อย่างลึกซึ้ง ประเมินการจัดการที่มีคุณภาพ โดยกำหนดพันธกิจระหว่างบ้าน ชุมชน และสถานศึกษาที่เน้นความร่วมมือกันระหว่างบ้านในฐานะแหล่งเรียนรู้แรกของผู้เรียน ชุมชนจะเป็นเครือข่ายที่สำคัญของการแนะแนว

ช่วยป้องกันแก้ไขปัญหาของสังคม สร้างเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ด้านข้อมูลสารสนเทศ และพัฒนาเครือข่ายแนะแนวให้เข้มแข็ง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงสุด ทั้งด้านวิชาการ ด้านบุคลิกภาพ และด้านบริหารทั่วไป (กรมวิชาการ, 2545)

10. การวิจัยเพื่อพัฒนา

สถานศึกษาต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สอนนำกระบวนการวิจัยมาผสมผสาน หรือบูรณาการใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สามารถใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหา หรือพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เน้นการวิจัยทั้งในห้องเรียน และการวิจัยในภาพรวมของสถานศึกษา (กรมวิชาการ, 2545)

และภารกิจที่ 4 การบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการดำเนินงานหรือใช้หลักสูตรตามที่วางแผนไว้ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้

1. การจัดการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2545) ระบุว่าจัดการเรียนการสอนในสาระการเรียนรู้ต่างๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นควรใช้รูปแบบและวิธีการที่หลากหลายเน้นการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จาก ธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการต่างๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการ เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ เช่น การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว การบูรณาการแบบคู่ขนาน การบูรณาการสหวิทยาการ การบูรณาการแบบโครงการ

2. การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามที่วางแผนไว้

3. การพัฒนาและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

ดำเนินการพัฒนาและเลือกใช้สื่อตามที่วางแผนไว้

4. การวัดผลและประเมินผล

การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินผล ทั้งในระดับชั้นเรียนระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอกเพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา

การวัดผลและประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่ เพียงใด ดังนั้นการวัดและประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน การร่วมมือกิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือจากแฟ้มสะสมงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญคือ ตัวผู้เรียน ผู้สอนและพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนด เป้าหมาย วิธีการ และค้นหาข้อมูลเกณฑ์ต่างๆ ที่จะทำให้อะท้อนเห็นภาพสัมฤทธิ์ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครูผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่มสามารถให้ระดับคะแนน หรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครองจะได้ทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา รวมทั้งนำผลการประเมินรายช่วงชั้น ไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น กรณีผู้เรียนไม่ผ่าน มาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่างๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ่อมเสริมและ จัดให้มีการประเมินผลการเรียนด้วย (กรมวิชาการ, 2545)

แนวปฏิบัติการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

เป้าหมายสำคัญของการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ นำผลการประเมินไปพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยการนำผลการประเมินไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุง แก้ไข ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน โดยตรง และนำผลไปปรับปรุงแก้ไขการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการนำไปพิจารณาตัดสินความสำเร็จทางการศึกษาของผู้เรียนอีกด้วย

การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยการประเมินผลการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ซึ่งสถานศึกษาควรดำเนินการประเมินใน ลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การประเมินผลก่อนเรียน เป็นหน้าที่ของครูผู้สอนในแต่ละรายวิชา ทุกกลุ่ม สาระการเรียนรู้ที่ต้องประเมินผลก่อนเรียน เพื่อหาสารสนเทศของผู้เรียนในเบื้องต้นสำหรับนำไป จัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพื้นฐานของผู้เรียนประกอบด้วย

- 1) ประเมินความพร้อมและพื้นฐานของผู้เรียน
- 2) ประเมินความรู้ในเรื่องที่จะเรียนก่อนเรียน

2. การประเมินระหว่างเรียน เป็นการประเมินระหว่างเรียนเพื่อตรวจสอบ พัฒนาการของผู้เรียนว่าบรรลุผลการเรียนรู้ในการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครู ได้วางแผนไว้ หรือไม่ ทั้งนี้สารสนเทศที่ได้จากการประเมินจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน และส่งเสริมผู้เรียนที่มีความรู้ความสามารถให้เกิดการพัฒนาการสูงสุดตามศักยภาพ

การประเมินผลระหว่างเรียนมีแนวทางในการปฏิบัติตามขั้นตอนต่อไปนี้

- 1) วางแผนการเรียนรู้และการประเมินผลระหว่างเรียน ผู้สอนจัดทำ แผนการจัดการเรียนรู้และแนวทางการประเมินผลให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ซึ่งใน การจัดทำแผนการเรียนรู้ควรระบุภาระงานที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
- 2) เลือกใช้วิธีการประเมินที่สอดคล้องกับภาระงานหรือกิจกรรมหลักที่

กำหนดให้ผู้เรียนปฏิบัติ มีวิธีการที่เหมาะสมยิ่งสำหรับการประเมินระหว่างเรียน ได้แก่ การประเมินจากสิ่งที่ผู้เรียนได้แสดงให้เห็นว่ามีความรู้ ทักษะความสามารถ ตลอดจนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อันเป็นผลจากการเรียนรู้ให้ประกอบด้วย

2.1) การประเมินจากการปฏิบัติ (Performance Assessment)

เป็นวิธีการประเมินที่ผู้สอนมอบหมายงานหรือกิจกรรมให้ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด

2.2) การประเมินสภาพจริง (Authentic Assessment)

การประเมินสภาพจริงเป็นการประเมินจากการปฏิบัติงานหรือ กิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยงานหรือกิจกรรมที่มอบหมายให้ผู้เรียนปฏิบัติจะเป็นงานหรือสถานการณ์ที่เป็นจริง (Real life) หรือใกล้เคียงกับชีวิตจริง จึงเป็นงานที่มีสถานการณ์ซับซ้อน (Complexity) และเป็นองค์รวม (Holistic) มากกว่างานปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนรู้ทั่วไป

วิธีการประเมินสภาพจริงไม่มีความแตกต่างจากการประเมินจากการปฏิบัติ เพียงแต่อาจมีความยุ่งยากในการประเมินมากกว่าเนื่องจากเป็นสถานการณ์จริง หรือต้องจัดสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับชีวิตจริง แต่จะเกิดประโยชน์กับผู้เรียนมากเพราะจะทำให้ทราบความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน ว่ามีข้อบกพร่องในเรื่องใด อันจะนำไปสู่การแก้ไขที่ตรงประเด็นที่สุด

2.3) การประเมินด้วยแฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment)

เป็นวิธีการประเมินที่ช่วยส่งเสริมให้การประเมินตามสภาพจริงมีความสมบูรณ์สะท้อนศักยภาพที่แท้จริงของผู้เรียนมากขึ้น การวางแผนการประเมินด้วยแฟ้มสะสมงานที่สมบูรณ์จะช่วยให้ผู้สอนประเมินด้วยแฟ้มสะสมงานแทนการประเมินจากการปฏิบัติจริงได้

3) กำหนดสัดส่วนการประเมินระหว่างการเรียนรู้กับการประเมินตอนปลายภาคเรียนหรือปลายปี การประเมินระหว่างการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อมุ่งนำสารสนเทศมาพัฒนาผู้เรียนและปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน การประเมินระหว่างเรียนที่ดำเนินการอยู่อย่างถูกต้องเข้มงวดและจริงจัง จะให้ผลการประเมินที่สะท้อนภาพความสำเร็จ และศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์และน่าเชื่อถือ ดังนั้นควรให้น้ำหนักความสำคัญของการประเมินระหว่างการเรียนรู้ในสัดส่วนมากกว่าการประเมินตอนปลายภาคเรียนหรือปลายปี โดยคำนึงถึงธรรมชาติของวิชาและผลการเรียนรู้ที่พึงประสงค์เป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามในการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนรายวิชาปลายภาคเรียนหรือปลายปีต้องนำผลการประเมินระหว่างเรียนไปใช้ในการตัดสินผลการเรียนด้วย ทั้งนี้ให้ปฏิบัติตามสัดส่วนและแนวดำเนินการในระเบียบที่สถานศึกษาเป็นผู้กำหนด

4) จัดทำเอกสารบันทึกข้อมูลสารสนเทศของผู้เรียน ผู้สอนต้องจัดทำเอกสารบันทึกข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการประเมินระหว่างเรียนอย่างเป็นระบบชัดเจน เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการปรับปรุง แก้ไข ส่งเสริมผู้เรียน ใช้เป็นหลักฐานสำหรับตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้สอน ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความโปร่งใสและความยุติธรรมในการประเมิน ทั้งนี้ให้ปฏิบัติตามระเบียบที่สถานศึกษากำหนด

3. ประเมินเพื่อสรุปผลการเรียน เป็นการประเมินเพื่อสรุปผลการเรียนเป็นการประเมินเพื่อมุ่งตรวจสอบความสำเร็จของผู้เรียน เมื่อผ่านการเรียนรู้ในช่วงเวลาหนึ่งหรือสิ้นสุดการเรียนรายวิชาปลายปี/ปลายภาค ประกอบด้วย

1) การประเมินหลังเรียน เป็นการประเมินผู้เรียนในเรื่องที่ได้เรียนจบแล้ว เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังหรือไม่ เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับผลการประเมินก่อนเรียนแล้วผู้เรียนเกิดพัฒนาการขึ้นมากน้อยเพียงไร ทำให้สามารถประเมินได้ว่าผู้เรียนมีศักยภาพในการเรียนรู้เพียงไร และกิจกรรมการเรียนที่จัดขึ้นมีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนเพียงไร

2) การประเมินผลปลายปีหรือปลายภาคเรียน เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในการเรียนรายวิชาต่างๆ ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ปีที่ 4-6 และมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายภาคสำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 การประเมินผลนี้นอกจากมีจุดประสงค์เพื่อสรุปตัดสินความสำเร็จของผู้เรียนในการเรียนสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาคเป็นสำคัญแล้ว ยังใช้เป็นข้อมูลสำหรับปรับปรุงแก้ไข ช่อมเสริมผู้เรียนที่ไม่ผ่านการประเมินผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของรายวิชาให้เกิดพัฒนาการและมีผลการเรียนตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ด้วย

จากหลักการและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการออกแบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่นำเสนอข้างต้นสถานศึกษาจะต้องดำเนินการศึกษา วิเคราะห์และจัดทำรายละเอียดการออกแบบการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอง ให้เหมาะสมกับสภาพการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาต่อไป

เพื่อให้การวัดและประเมินผลการเรียนเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กระบวนการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและถูกต้องตามหลักการวัดและประเมินผลการเรียนจึงกำหนดหลักการวัดและประเมินผลการเรียนไว้ดังนี้

1) สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบการประเมินผลการเรียนของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม

2) การวัดและประเมินผลการเรียนต้องสอดคล้องและครอบคลุมมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดในหลักสูตร

3) การประเมินผลการเรียนต้องประกอบด้วยการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาผู้เรียน การ

จัดการเรียนการสอนและเพื่อตัดสินผลการเรียน

4) การประเมินเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนต้องดำเนินการด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด ธรรมชาติของวิชาและระดับช่วงชั้นของผู้เรียน

5) ให้มีการประเมินความสามารถของผู้เรียนในการอ่านคิดวิเคราะห์และเขียนสื่อความหมายในแต่ละช่วงชั้น

6) ให้มีการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในแต่ละช่วงชั้น

7) ให้มีการประเมินคุณภาพของผู้เรียนในระดับชาติ ในแต่ละช่วงชั้น

8) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตรวจสอบผลการประเมินผลการเรียนได้

9) ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสถานศึกษาและรูปแบบการศึกษาต่างๆ

(วัฒนาพร ระวังทุกข์, 2545)

ภารกิจที่ 5 นิเทศกำกับติดตามผลการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษา

สังข์ อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่าในระหว่างการใช้หลักสูตรนั้น จะต้องมีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนว่าได้ดำเนินการด้วยความถูกต้อง มีปัญหาใดเกิดขึ้นหรือไม่ หากมีปัญหาจะได้หาทางแก้ไขและคำแนะนำช่วยเหลือแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรเพื่อให้ครูดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง การนิเทศการใช้หลักสูตรหรือนิเทศการจัดการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญของการนิเทศว่า เป็นกระบวนการร่วมกันเพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือ ไม่ใช่เป็นการตรวจสอบเพื่อจับผิด

ธำรง บัวศรี (2542) กล่าวเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาว่า การนิเทศการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการช่วยปรับปรุงการเรียนการสอน การปรับปรุงอาจทำได้หลายทาง เช่น ช่วยให้ผู้สอนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัสดุหลักสูตรและวิธีใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยปรับปรุงแบบฉบับการสอน (Teaching Style) ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาวิชา ช่วยแนะนำให้รู้จักการใช้อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน ช่วยให้เข้าใจและสร้างแบบทดสอบ รวมทั้งสามารถใช้ได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ตามที่ครูผู้สอนร้องขอ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรนั้นเป็นภารกิจที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยการแนะนำ ส่งเสริม ให้ความช่วยเหลือเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการวางแผนการดำเนินการนิเทศติดตามผลการดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้รับรู้และวางแผนร่วมกัน เกิดความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน

กรมวิชาการ (2544) ระบุแนวดำเนินการนิเทศ ติดตามผลการดำเนินการบริหารจัดการ หลักสูตรของสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

1. การนิเทศ ติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการและของสถานศึกษาและงานวิชาการภายในสถานศึกษา

1.1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ของบุคลากรในสถานศึกษา

1.2 วางแผนการนิเทศ

1.3 สร้างเครื่องมือ

1.4 การดำเนินการนิเทศเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินการรวบรวม วิเคราะห์ สรุป และรายงาน

2. การนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการจากภายนอกสถานศึกษา มีแนวดำเนินการดังนี้

2.1 จัดเตรียม

2.1.1 เอกสารข้อมูลหรือหลักฐานร่องรอย

2.1.2 กระบวนการทำงานและผลที่เกิดจากการทำงาน

2.1.3 บุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาที่สามารถให้

ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน

2.2 รับการนิเทศจากภายนอก

2.3 นำผลการนิเทศไปชี้แจงให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบ

2.4 นำข้อเสนอแนะจากการนิเทศไปปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการ

หลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา

ด้านการประเมินผลหลักสูตรนั้น สุมิตร คุณากร (2523) ให้ความหมายว่า การประเมินผลหลักสูตร หมายถึง การหาคำตอบว่าหลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในความมุ่งหมายมากน้อยเพียงใดและอะไรเป็นสาเหตุ การประเมินหลักสูตรเพื่อตัดสินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรนั้นมีขอบเขตรวมถึงการวิเคราะห์ตัวหลักสูตร การวิเคราะห์กระบวนการของการนำหลักสูตรไปใช้ การวิเคราะห์ สัมฤทธิ์ผลในการเรียนของนักเรียน และ การวิเคราะห์โครงการประเมินผลหลักสูตร โดยมีจุดประสงค์ในการประเมินหลักสูตรเพื่อดูว่าหลักสูตรเมื่อนำไปปฏิบัติจริงได้ผลเพียงใด บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เพื่อหาทางปรับปรุงหลักสูตรถ้าพบสิ่งบกพร่อง เพื่อหาข้อดีข้อเสียในวิธีการจัดประสบการณ์การเรียน และเพื่อช่วยการตัดสินใจของฝ่ายบริหารว่าควรจะใช้หลักสูตรนี้หรือไม่ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2535)

สุมิตร คุณากร (2523) กล่าวว่า การประเมินผลการใช้หลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตรเป็น

สิ่งที่สำคัญและจำเป็นต้องกระทำเป็นขั้นตอน ถ้าจุดมุ่งหมายของการใช้หลักสูตรกำหนดไว้อย่างชัดเจน การประเมินผลปรับปรุงก็จะทำได้ง่ายและทราบว่า การปรับปรุงจะเริ่มที่จุดใดบ้าง วิธีการทำนั้นจะอย่างไร การประเมินผลหลักสูตรควรจะคำนึงถึง การประเมินผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

จุดมุ่งหมายของการประเมินผลหลักสูตร ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการประเมินผลหลักสูตร ไว้ดังนี้

1. เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขสิ่งบกพร่องที่พบในองค์ประกอบของ หลักสูตร เช่น จุดหมาย โครงสร้าง เนื้อหา การวัดผล ฯลฯ ว่ามีความสอดคล้องและเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งจะทำ การประเมินในช่วงที่การพัฒนาหลักสูตรยังดำเนินการอยู่
2. เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขระบบการบริหารหลักสูตร การนิเทศกำกับดูแลและการ จัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะประเมินในช่วงที่มีการนำหลักสูตร ไปใช้ เพื่อสามารถปรับปรุงหลักสูตรให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
3. เพื่อสรุปผลว่าหลักสูตรมีคุณภาพดีหรือไม่ดี บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ มากน้อยเพียงใด ผลการประเมินจะช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารว่าควรใช้หลักสูตรต่อไปอีก ควรยกเลิกเป็นบางส่วน หรือยกเลิกทั้งหมด ซึ่งจะดำเนินการประเมินหลังจากใช้หลักสูตรไปแล้ว ระยะเวลาหนึ่ง
4. เพื่อต้องการทราบคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งเป็นผลผลิตของหลักสูตรว่า มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามความมุ่งหวังของหลักสูตร หลังจากผ่านกระบวนการศึกษามาแล้วหรือไม่ อย่างไร การประเมินผลในลักษณะนี้จะดำเนินการในขณะที่มีการนำหลักสูตรไปใช้หรือหลังจากที่ใช้หลักสูตรไประยะเวลาหนึ่งก็ได้

ผู้ประเมินผลหลักสูตรควรดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ดังนี้

- กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินผลหลักสูตร
- ออกแบบการประเมินผล โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง กำหนดแหล่งข้อมูล
- พัฒนาเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล กำหนดเกณฑ์ในการประเมิน กำหนดเวลา
- ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล
- ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล
- ขั้นรายงานประเมินผล

สรุปได้ว่าการประเมินผลหลักสูตรนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุง หรือเพื่อตัดสินใจว่าหลักสูตรมีข้อดี ข้อเสียอย่างไรบ้าง เป็นข้อมูลในการพิจารณาว่าควรจะใช้ต่อ ปรับบางส่วน หรืออาจยกเลิกการใช้ ทั้งนี้สถานศึกษาต้องดำเนินการ 3 ระยะ คือในช่วงก่อนการนำหลักสูตรไปใช้

ระหว่างการใช้หลักสูตรและหลังจากใช้หลักสูตรแล้ว ซึ่งต้องวางแผนการประเมินให้ครอบคลุม ขั้นตอนการประเมินหลักสูตรอย่างรัดกุมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน

ภารกิจที่ 6 สรุปผลการดำเนินงานบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษา

สถานศึกษาสรุปผลการดำเนินงานและเขียนรายงาน กรมวิชาการ (2545) กำหนดขั้นตอนการดำเนินการไว้ดังต่อไปนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงาน
2. รายงานผลการดำเนินงานพร้อมทั้งจัดส่งตามระยะเวลาที่กำหนด
3. นำผลการรายงานเผยแพร่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง สาธารณชนรับทราบ
4. เขียนรายงานสรุปผลการดำเนินงาน

ภารกิจที่ 7 ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษา

การปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษานั้น สามารถดำเนินการ โดยนำผลการติดตามและรายงานผลการประเมินไปวางแผนปรับปรุงการบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (กรมวิชาการ, 2545)

5. บทบาทผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารหลักสูตร

กรมวิชาการ (2544) กล่าวว่า เพื่อให้การบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ ทุกฝ่ายต้องมีความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งรับทราบบทบาทภารกิจหน้าที่ตลอดจนแนวปฏิบัติที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีดังต่อไปนี้

5.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

สถานศึกษา ศึกษาที่จัดการศึกษาประสบผลสำเร็จได้ดีมีคุณภาพ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีผู้บริหารที่ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษา และเข้าใจในบทบาท หน้าที่ของผู้บริหารอย่างถ่องแท้ และนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังต่อเนื่อง ผู้บริหารจึงนับเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษา

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. จัดให้มีแผนพัฒนาการศึกษา เพื่อใช้ในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
2. เป็นผู้นำในการจัดทำหลักสูตร โดยร่วมประสานกับบุคลากรทุกฝ่ายเพื่อกำหนด วิสัยทัศน์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ตลอดจนสาระตามหลักสูตรของสถานศึกษา
3. จัดให้มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรของสถานศึกษา
4. สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
5. สนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษาได้รับความรู้และสามารถจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา รวมทั้งพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
6. จัดให้มีการนิเทศภายใน เพื่อนิเทศ กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรอย่างมีระบบ
7. ให้มีการประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อการปรับปรุงพัฒนาสาระของหลักสูตรของสถานศึกษาให้ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น

5.2 ครู

ครูเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการจัดการศึกษาให้สำเร็จด้วยดีเพราะการจัดการศึกษาที่ยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้นกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามศักยภาพ ดังนั้น บทบาทของครูจะปรับเปลี่ยนไป

บทบาทหน้าที่ของครูตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. วางแผนสร้างหน่วยการเรียนรู้ กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้
2. จัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด เปิดโอกาสให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง แสดงออกอย่างอิสระ และมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม
3. จัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ซึ่งและจัดหาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชน เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ แหล่งผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ฯลฯ
4. พัฒนาการตนเองให้เป็นบุคคลใฝ่รู้ทันต่อเหตุการณ์
5. เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม ปฏิบัติดีต่อเพื่อครู และนักเรียน

6. จัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนและสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ให้มีบรรยากาศ
ดึงดูดความสนใจ ทำท่ายให้ผู้เรียนอยากมีส่วนร่วม

7. จัดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพจริง โดยประเมินจาก
การปฏิบัติ การสังเกต การสัมภาษณ์ จากเพิ่มสะสมงาน ฯลฯ

8. จัดทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อการพัฒนาหลักสูตรและพัฒนาการเรียนรู้

9. จัดทำข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยให้มีการประสานกันระหว่างสถานศึกษา
บ้าน และชุมชน เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

5.3 ผู้เรียน

การจัดการศึกษายึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เพราะผู้เรียนเป็นผลผลิตของการจัดการ
ศึกษา เป็นเป้าหมายการจัดการศึกษาของรัฐที่มุ่งหวังการพัฒนาให้คนไทยมีความสมบูรณ์และสมดุล
ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม จริยธรรม

การจะให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือเป็นคนดี คนเก่ง และ
มีความสุขนั้น ตัวผู้เรียนเองก็ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้จากการเป็นผู้รับความรู้ มาเป็นผู้
สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัด
การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความสามารถของตนเอง

บทบาทหน้าที่ของผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. มีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้ปกครองและครู วางแผนการ
เรียนรู้ของตนเองให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง
2. มีความรับผิดชอบในการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ บริหารจัดการเรียนรู้ของตน
เองให้มีคุณภาพ
3. ปฏิบัติตนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ รู้วิธีการแสวงหาความรู้ สามารถสร้างองค์
ความรู้ด้วยตนเอง
4. มีการประเมินผลและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง
5. รักษาสิทธิและโอกาสในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี
6. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครูและเพื่อน ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

5.4 ผู้ปกครอง

การปฏิรูปการศึกษาที่มีขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้มีการเปิดโอกาสให้ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน บิดามารดาหรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตลอดจนให้ได้รับการศึกษา นอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว

ผู้ปกครองจึงต้องให้ความร่วมมือและรับผิดชอบต่อการเรียนรู้และดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนให้ได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ ให้ได้พัฒนาตนตามศักยภาพ

บทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. กำหนดแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกับครูและผู้เรียน
2. มีส่วนร่วมในการกำหนดสาระของหลักสูตรและกำหนดแผนพัฒนาสถานศึกษาหรือธรรมนูญสถานศึกษา
3. ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ
4. จัดบรรยากาศภายในบ้านให้เอื้อต่อการเรียนรู้
5. อบรมเลี้ยงดู เอาใจใส่ให้ความรัก ความอบอุ่น ส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาการด้านต่างๆ ของผู้เรียน
6. สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น
7. ร่วมมือกับครูและผู้เกี่ยวข้อง ประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้เรียน
8. ปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้คู่คุณธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้
9. มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และในการประเมินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
10. จัดให้บุตร ธิดา หรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี

5.5 ประชาชน

การศึกษาของไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญส่งผลต่อคุณภาพของพลเมืองในอนาคต คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกคน ประชาชนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมกับการศึกษาขั้นพื้นฐานและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตนเอง ตลอดจนการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ มีการส่งเสริมให้ทุกๆ ส่วนในสังคมได้ร่วมในการจัดการศึกษา

ดังนั้นประชาชนจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร สนับสนุนให้มีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด

บทบาทหน้าที่ของประชาชนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. มีส่วนร่วมกำหนดสาระของหลักสูตรและแผนพัฒนาการศึกษาหรือ ธรรมนูญของสถานศึกษา
2. สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาในด้านการจัดการเรียนรู้ และทรัพยากรต่างๆ เพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น
3. มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนของผู้เรียน
4. มีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษาเป็นสถานศึกษาของชุมชนอย่างแท้จริง

5.6 ชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้เปิดแนวทางให้แก่ชุมชนในการร่วมจัดทำหลักสูตรและการบริหารจัดการให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่กลมกลืนกับท้องถิ่น จึงได้กำหนดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนี้ ให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง สำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีการประสานความร่วมมือเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพรวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา

บทบาทหน้าที่ของชุมชนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาหรือธรรมนูญของสถานศึกษา
2. มีส่วนร่วมในการกำหนดสาระตามหลักสูตรของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความต้องการของสังคมและชุมชน
3. เป็นศูนย์การเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จากสถานการณืจริง
4. ให้การสนับสนุนในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา
5. มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
6. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

5.7 คณะกรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา

การจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นคนดี โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ซึ่งกำหนดเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น นับว่ามีความสำคัญและสอดคล้องกับความมุ่งหมายในการจัดการศึกษามาตรา 6 ที่ว่า “ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต” สถานศึกษาต้องจัดให้มีคณะกรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในสถานศึกษา โดยคณะกรรมการดังกล่าว มีบทบาทดังนี้

**บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์
ของสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน**

1. กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มุ่งให้เกิดในตัวผู้เรียน
2. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์
ของผู้เรียน
3. จัดระบบและเครื่องมือการประเมินด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์
4. ประเมินผลรวมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล รวมทั้ง
ของผู้เรียนแต่ละช่วงชั้น ร่วมกับครูผู้สอน ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้อง
5. เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงสาระหลักสูตรของสถานศึกษาในส่วนที่
เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์
6. สร้างความตระหนักให้แก่บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาเพื่อร่วมกันพัฒนาและ
สร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน

5.8 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 40 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาประกอบด้วย ผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนด

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของ
ท้องถิ่น
4. ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งคณะกรรมการต่างๆ ที่สถานศึกษา
แต่งตั้ง
5. สนับสนุน ส่งเสริมให้การบริหารด้านวิชาการของสถานศึกษา
6. ส่งเสริมให้มีกิจกรรมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี
ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ
7. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับ
องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและมีส่วนในการ
พัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

5.9 คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษา

อยู่ภายใต้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา แต่งตั้งโดยผู้บังคับบัญชา
เหนือสถานศึกษาขึ้นไปหนึ่ง ระดับ คณะกรรมการประกอบด้วย

1) ผู้บริหารสถานศึกษา	เป็นประธาน
2) ผู้ช่วยผู้บริหารที่ผู้บริหารสถานศึกษามอบหมาย	เป็นรองประธาน
3) หัวหน้าหมวดหรือกลุ่มวิชา	เป็นกรรมการ
4) หัวหน้างานแนะแนว	เป็นกรรมการ
5) หัวหน้างานวัดผลและประเมินผล	เป็นกรรมการ
6) ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ	เป็นกรรมการและเลขานุการ

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษา

1. วางแผนการดำเนินงานวิชาการ กำหนดสาระรายละเอียดของหลักสูตรระดับสถานศึกษา และแนวการจัดสัดส่วนสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สภาพเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. จัดทำคู่มือการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา นิเทศ กำกับติดตาม ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การจัดการกระบวนการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล และการแนะแนวให้สอดคล้องเป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการจัดการกระบวนการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล และการแนะแนวให้เป็นไปตาม จุดหมายและแนวทางการดำเนินการของหลักสูตร
4. ประสานความร่วมมือจากบุคคล หน่วยงาน องค์กรต่างๆ และชุมชน เพื่อให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ
5. ประชาสัมพันธ์หลักสูตรและการใช้หลักสูตรให้แก่ นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลป้อนกลับจากฝ่ายต่างๆ มาพิจารณาเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา
6. ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้
7. ติดตามผลการเรียนของนักเรียนรายบุคคล ระดับชั้น ระดับช่วงชั้น และระดับกลุ่มวิชาในแต่ละปีการศึกษา เพื่อปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการดำเนินงานด้านต่างๆ ของสถานศึกษา
8. ตรวจสอบ ทบทวน ประเมินมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู และการบริหารหลักสูตรระดับสถานศึกษาในรอบปีที่ผ่านมา แล้วใช้ผลการประเมินเพื่อวางแผนพัฒนาการปฏิบัติงานของครูและการบริหารหลักสูตรปีการศึกษาต่อไป

5.10 คณะอนุกรรมการระดับกลุ่มวิชา

มีจำนวน 9 คณะ เรียกชื่อคณะอนุกรรมการตามชื่อกลุ่มวิชาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ภายใต้คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่งตั้งโดย ผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย

1) ครูหัวหน้าหมวดหรือกลุ่มวิชา	เป็นประธานอนุกรรมการ
2) ครูอาจารย์ทุกคนในหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา	เป็นอนุกรรมการ

3) รองหัวหน้าหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ
 ในกรณีที่ไม่มีรองหัวหน้าหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชาให้ผู้บริหารสถานศึกษาแต่งตั้งผู้ที่เหมาะสมแทน ในกรณีที่สถานศึกษาไม่ได้จัดกลุ่มวิชาตามชื่อวิชาของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้พิจารณากำหนดจำนวนคณะอนุกรรมการตามกลุ่มวิชาของสถานศึกษา

บทบาทหน้าที่ของอนุกรรมการระดับกลุ่มวิชา

- 1) กำหนดสัดส่วนสาระการเรียนรู้กลุ่มวิชาและพัฒนาหลักสูตรรายวิชาของกลุ่มวิชาในสาระการเรียนรู้แกนร่วม แกนเลือก และเลือกเสรีตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 2) ดำเนินการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดและการวัดและประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แสดงความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน
- 3) พัฒนาแผนการสอนรายวิชาที่เป็นมาตรฐานกลาง เพื่อให้ผู้สอนสามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมและในการสอนนำไปสู่การเรียนรู้มากที่สุด
- 4) พัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เพจเหมาะสมและสอดคล้องกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด
- 5) กำหนดแนวทางพัฒนาเครื่องมือและกำกับติดตามการดำเนินการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชาที่กำหนด วิเคราะห์พัฒนาการของผู้เรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม
- 6) ดำเนินการวิเคราะห์พัฒนาการของนักเรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม
- 7) ดำเนินการวิจัยการศึกษาในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผล
- 8) นิเทศภายใน และเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพการดำเนินงานเพื่อพัฒนาการเรียน การสอนและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน
- 9) รวบรวมข้อมูลเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรรายวิชา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนตรวจสอบและประเมินการบริหารหลักสูตรรายวิชาและกลุ่มวิชาในภาคเรียนที่ผ่านมาและวางแผนพัฒนาการบริหารหลักสูตรในภาคเรียนต่อไป
- 10) รายงานผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู อาจารย์ และผลการบริหารหลักสูตรของกลุ่มวิชา โดยเน้นผลที่เกิดกับผู้เรียนต่อคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง
- 11) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

สรุปได้ว่า ผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ของสถานศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และชุมชน จะต้องร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติอย่างเป็นระบบ และ ต่อเนื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาจึงจะเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล สามารถ พัฒนาผู้เรียนให้เก่ง ดี และมีความสุข บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

กรรณิกา ชมดี (2524) ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกชน บุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามารับ ผิดชอบเพื่อรอค้ำเนินการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่ม หรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

โอวาท สุทธนารักษ์ (2528) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะต้องหมายถึง การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น การกำหนดความต้องการทางการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความเป็นจริง และการติดตามประเมินผล

ปรัชญา เวสารัชช์ (2530) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นและชนบทว่าหมายถึงการที่ประชาชนหรือชุมชน หรือองค์กรของประชาชนได้เข้ามามีส่วน ร่วมในการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นและชนบทในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนใน รูปแบบของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนา หรือยกระดับขีดความสามารถของตนในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกๆ ด้านที่ของคนที่เป็นอย่างยิ่งให้ดีขึ้นกว่าเดิม

พจนา เทียนธาดา (2543) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการที่บุคคล ชุมชน ได้มีบทบาทหรือพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมเสียสละเวลา แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ และอื่นๆ

พูลศรี ไม้ทอง (2543) สรุปความหมาย การมีส่วนร่วม ว่าหมายถึง การรวมกันของ บุคคลต่างๆ ทั้งประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ที่ร่วมดำเนินการ ร่วมฟัง ร่วมคิด ร่วมออกความคิดเห็น ร่วมสำรวจปัญหา ร่วมลงทุน ร่วมรับผลประโยชน์ ตัดสินใจ ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการ ดำเนินงาน และร่วมแก้ไขปัญหาในชุมชนของตน

สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาการที่ยั่งยืน มูลนิธิภาคเหนือ (2544) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงควรให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน กำหนดเป้าหมาย การตัดสินใจ การปฏิบัติ การตรวจสอบ ติดตามประเมินผล การสรุปทบทวน แก้ไขปรับปรุง และรวมทั้งการขยายผล และเผยแพร่สู่สาธารณะ

Havighurt (1979 อ้างถึงใน กิตติโชติ ห้อยยี่งู, 2527) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของ ประชาชน คือ การที่ประชาชนมีความเกี่ยวข้องในการบริหารโรงเรียน ทั้งในเรื่องงบประมาณ บุคลากรและ หลักสูตรการเรียนการสอน โดยการตัดสินใจ การสนับสนุน ช่วยเหลือ ร่วมมือ ให้ การบริหารโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคล ชุมชน สถาบัน และองค์กรต่างๆ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการวางแผน การปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล

2. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

หวน พันธุ์พันธ์ (2529) สรุปแนวคิดเกี่ยวกับ โรงเรียนและชุมชนไว้ดังนี้

1. โรงเรียนเป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน
2. โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน
3. โรงเรียน : องค์กรในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชน
4. โรงเรียนเป็นองค์กรและตัวกลางที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงชุมชน
5. โรงเรียนคือแหล่งอบรมคนในชุมชน
6. โรงเรียนคือแหล่งวิทยากรและวิทยาการของชุมชน
7. ความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้โรงเรียนตอบสนองความต้องการของชุมชน และมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน
8. โรงเรียนจะทำหน้าที่คัดเลือกและให้ความรู้ รวมทั้งสร้างบุคลิกภาพเป็นไปตามที่ชุมชนต้องการ
9. โรงเรียนมิใช่แค่เพียงรักษาและสืบทอดของเก่าเท่านั้น แต่ยังคงเผยแพร่

ความรู้ใหม่ ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ชุมชนอีกด้วย

10. เนื่องจากโรงเรียนเป็นของชุมชน ดังนั้นโรงเรียนจึงควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็ง

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ส่งเสริมและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3. วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน

กรณีศึกษา ชมคี (2524) สรุปรูปแบบการพิจารณาการมีส่วนร่วมในงานวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบล ท่าช้าง อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดอุบลราชธานี โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมประชุม
2. การมีส่วนร่วม ในการออกเงิน
3. การมีส่วนร่วม เป็นกรรมการ
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
5. การมีส่วนร่วมเป็นผู้สัมภาษณ์
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภคร
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
10. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ออกวัสดุอุปกรณ์

เกี่ยวกับวิธีการมีส่วนร่วมนั้น สุวัฒน์ มุททเมธา (2524) กล่าวถึงบทบาทของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนไว้สอดคล้องกัน ดังนี้

1. ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดปรัชญา และจุดหมายของโรงเรียนในอันที่จะเป็นแนวทางและทิศทางในการจัดการศึกษาของ โรงเรียนนั้นๆ
2. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. ชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาคนซึ่งเป็นส่วนสำคัญของชุมชนนั้น
4. ชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาปรับปรุงชีวิตความเป็น

อยู่ของคนในชุมชน โดยการแก้ปัญหาเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่เป็นไปตามวิถีการดำรงชีวิตของคนใน ชุมชน เช่นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาเรื่องการดำรงชีวิตอย่างประชาธิปไตย ปัญหาการอนุรักษ์ และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และปัญหาความมั่นคงของสังคม เป็นต้น ชุมชนจะต้องชี้ให้โรงเรียนเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อความร่วมมือในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง

5. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนเมื่อ โรงเรียนต้องการพัฒนาปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

6. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในฐานะที่ชุมชนเป็นแหล่งปฏิบัติชีวิตที่แท้จริงของนักเรียน ดังนั้นการนำนักเรียนออกไปเรียนรู้ชุมชนทำให้เกิดการเรียนรู้นอกเหนือจากการเรียนในโรงเรียน

7. ชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อโรงเรียนในการจะใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชนให้มีประโยชน์ ต่อการจัดการศึกษา

8. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องกันไปเพื่อชีวิตที่ดีของผู้เรียนและชุมชน

9. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่จะอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชน

10. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อ โรงเรียนในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในโรงเรียนในด้านต่างๆ

11. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อ โรงเรียนในฐานะที่เป็นที่ตั้งของหน่วยงาน องค์กรและสถาบันต่างๆ รวมทั้งโรงเรียนด้วย ซึ่งทุกหน่วยงานต่างทำหน้าที่เพื่อบริการชุมชน โรงเรียนต้องร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน ดังนั้น ชุมชนใดมีหน่วยงาน องค์กร หรือสถาบันต่างๆ ร่วมกันทำงานอย่างเต็มที่ชุมชนนั้นก็จะมีเจริญก้าวหน้า

12. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อ โรงเรียนในการควบคุมดูแลโรงเรียนให้มีการดำเนินงานที่มีคุณภาพ เพื่อชุมชนจะได้ให้มีการสนับสนุนและส่งเสริมในเรื่องต่างๆ

นอกจากนี้ หวน พิณรุฬห์ (2529) กล่าวว่าถึงการนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ในโรงเรียนไว้สอดคล้องกันว่า ทรัพยากรที่จะนำมาใช้ในโรงเรียน แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งครอบคลุมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์ปลูกขึ้น
2. ทรัพยากรบุคคล ชุมชนย่อมมีบุคคลต่างๆ มากมายนับตั้งแต่ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียน คนเฒ่าคนแก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผดุงครรภ์ ผู้ถือข้าว สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครหมู่บ้าน เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด นายแพทย์ ครูอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ แต่ละสาขา ฯลฯ

3. ทรัพยากรประเภทสถาบัน เช่น สถาบันการปกครอง สถาบันอนามัย สถาบันการศึกษา สถานันทนาการ สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันศาสนา เป็นต้น

4. ทรัพยากรประเภทวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในแต่ละชุมชนมักจะมีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นของตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ศิลปะพื้นบ้าน เช่น เครื่องจักรสาน เครื่องมือทำนาประเภทไถ คราด เกวียน บ้านเรือนไทยประเภทเครื่องผูก เครื่องสับ เป็นต้น

4.2 การละเล่นพื้นบ้าน เช่น ตะกร้อ ตีจับ มอญซ่อนผ้า เป็นต้น

4.3 เพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงเรือ เพลงฉ่อย เพลงเหย่ย เพลงอีแซว

4.4 นิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่องปลาบู่ทอง นางสิบสอง เป็นต้น

4.5 ยาพื้นบ้าน เช่น พืชผล พืชผักต่างๆ สมุนไพร ต่างๆ เป็นต้น

4.6 ภูมินามวิทยา คือ ประวัติหมู่บ้านตำบลในชุมชน ซึ่งจะต้องมีประวัติหรือความเป็นมาของหมู่บ้าน ตำบล ว่าทำไมจึงมีชื่อเช่นนั้น

4.7 ปริศนาคำทาย ในกลุ่มบุคคลแต่ละชุมชนมักจะมีปริศนาคำทายเล่นกันอยู่เสมอ เช่นทายกันว่า มีสีหู สีขา ดานับบ่ถ้วน (ยอ) เป็นต้น

4.8 คำพังเพย ภาษิต เช่น รักวัวให้ผูกกรักลูกให้ตี เป็นต้น

4.9 ประเพณี เช่นงานบวชนาค งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น

การใช้ทรัพยากรดังกล่าว ทำได้ดังต่อไปนี้

1. นำทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน
2. เชิญบุคคลในชุมชนหรือทรัพยากรบุคคลมาเป็นวิทยากรบุคคลแก่นักเรียน หรือสอนนักเรียน เช่น เชิญเกษตรกรอำเภอบรรยายหรือสาธิตเกี่ยวกับการเกษตร นิมนต์พระมาสอนศีลธรรม เชิญนายแพทย์มาสอนสุขศึกษา หรือบรรยายเกี่ยวกับการป้องกันโรคภัย เป็นต้น
3. นำนักเรียนออกไปทัศนศึกษานอกสถานที่ ตามสถานบันต่างๆ เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย โรงงานอุตสาหกรรม สวนสัตว์ ที่ว่าการอำเภอ วัด เป็นต้น
4. ให้นักเรียนศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น สอบถามชาวบ้าน ผู้สูงอายุเกี่ยวกับนิทาน พื้นบ้าน ประวัติความเป็นมาของชื่อหมู่บ้าน ตำบล ฝักร้องเพลงจากพ่อเพลง แม่เพลง ยิ่งไปกว่านั้น บางชุมชนมีศิลปะพื้นบ้าน ประเภท เครื่องมือจักสาน เครื่องใช้ พื้นบ้าน ก็ควรให้นักเรียนศึกษาและสะสมไว้

จากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมดังกล่าว สรุปได้ว่าวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ คือ การที่ชุมชนได้ร่วม รับรู้ ประชุม วางแผน ตัดสินใจ ลงทุน ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ติดตามผล ประเมินผล

ปรับปรุง ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมสนับสนุน ส่งเสริมทุนทรัพย์ ทรัพยากร สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ต่างๆ และแรงงาน รวมทั้งร่วมเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์

4. กระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

อุทัย คุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) กล่าวถึงกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สามารถดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. แสวงหาระบบหรือกลไกที่จะสร้างหรือพัฒนาบุคลากร ให้มีทัศนคติและวิสัยทัศน์ที่เอื้อต่อการเกิดความร่วมมือและการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หรือแสวงหาช่องทางที่จะนำมาซึ่งการปรึกษาหารืออย่างจริงจังร่วมกัน ระหว่างผู้ที่มองเห็นประเด็นปัญหาที่มีทัศนคติ หรือมีวิสัยทัศน์ร่วมกันอยู่แล้ว

2. เมื่อผ่านการปรึกษาหารือและมองเห็นปัญหาร่วมกันแล้ว ขยายไปสู่การร่วมคิด วิเคราะห์ กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาและวางแผนกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การร่วมมือกันจัดกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่จะช่วยแก้ปัญหาที่ประสบอยู่ และพัฒนาทัศนคติ ความสามารถสติปัญญาของบุคคล เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและเกิดบูรณาการในการศึกษาของชุมชน

3. จัดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการจัดการ ตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในข้อ 2 โดยมีการสรุปประเมินผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อมาพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง

4. แสวงหาแนวทางของการขยายความคิด กิจกรรม การเรียนรู้ไปสู่ประชาชนในชุมชน และภาคีต่างๆ เพื่อการขยายการมีส่วนร่วมให้ทั่วถึงและผลักดันให้เกิดโครงสร้างของ กิจกรรมแบบแนวราบอย่างต่อเนื่องในชุมชน

5. ดำรวจหารูปแบบระบบของความร่วมมือและความสัมพันธ์กับภาคีอื่นๆ ภายนอกชุมชน ที่จะพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น เพื่อความเข้มแข็งของบุคคล โรงเรียนและชุมชน เช่น เครือข่ายงานพัฒนาในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ โดยมุ่งให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นบูรณาการ

การพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา

กรมการปกครองมีคำสั่งให้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา โดยพัฒนาปรับปรุงมาตรฐานการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดให้สอดคล้องพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และสอดคล้องกับ มาตรฐานการจัดการศึกษาที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ อนุมัติในหลักการ สำหรับใช้เป็นมาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

1. มาตรฐานการศึกษาด้านปัจจัย จำนวน 13 มาตรฐาน 34 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 1 ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี
ตัวบ่งชี้

1. ผู้บริหารอุทิศตนให้กับการปฏิบัติงานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
2. ผู้บริหารมีความเมตตา กรุณา มีความรับผิดชอบ ยุติธรรม ซื่อสัตย์
3. ผู้บริหารมีการครองคนที่ดี ไม่มีหนี้สินส่วนตัว ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข

สิ่งเสพติด

มาตรฐานที่ 2 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ
ตัวบ่งชี้

1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง
2. ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง
3. ผู้บริหารมีความเป็นประชาธิปไตย

มาตรฐานที่ 3 ครูมีวิญญานความเป็นครู มีคุณธรรม จริยธรรม
ตัวบ่งชี้

- เท่าเทียมกัน
1. ครูมีความเอื้ออาทร เข้าใจ และเอาใจใส่ผู้เรียนทุกคนอย่างสม่ำเสมอและ
 2. ครูมีมนุษยสัมพันธ์ ควบคุมอารมณ์ได้ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 3. ครูมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา อุทิศตนให้กับการพัฒนาผู้เรียน
 4. ครูวางตนเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความประพฤติ บุคลิกภาพ
 5. ครูมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู

มาตรฐานที่ 4 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน อย่างมีประสิทธิภาพและ
เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้

1. ครูรู้เป้าหมายของหลักสูตรและเป้าหมายของการจัดการศึกษา

2. ครูมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร จัดทำแผนและกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ครูมีความรู้ความสามารถในการประเมินผลการเรียนการสอนและการนำผลการประเมินมาใช้พัฒนาคุณภาพ

มาตรฐานที่ 5 ครูมีความรู้ความสามารถในการแสวงหาความรู้ คัดวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้

1. ครูมีนิสัยรักการแสวงหาความรู้และข่าวสารข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอน

2. ครูมีความสามารถในการในการศึกษา วิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

3. ครูมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขสถานการณ์ได้

มาตรฐาน ที่ 6 ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ และมีครูเพียงพอ

ตัวบ่งชี้

1. ครูมีความถนัด/ความเชี่ยวชาญตรงกับงานที่ปฏิบัติ

2. มีจำนวนครูตามเกณฑ์

มาตรฐานที่ 7 สถานศึกษามีบุคลากรสนับสนุนในการบริหารและจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเพียงพอ *

ตัวบ่งชี้

1. มีบุคลากรด้านงานธุรการ การเงิน และพัสดุ ห้องสมุด สุขภาพอนามัย และด้านอาหารกลางวัน

2. มีบุคลากรสนับสนุนด้านการรักษาความสะอาด สภาพแวดล้อม และความปลอดภัยของสถานศึกษา

3. มีบุคลากรในท้องถิ่น ร่วมจัดการเรียนการสอนและพัฒนาการศึกษา

มาตรฐานที่ 8 สถานศึกษามีจำนวนผู้เรียนและอายุตามเกณฑ์ *

ตัวบ่งชี้

1. มีอัตราส่วนจำนวนนักเรียนต่อห้องตามเกณฑ์ที่กำหนด

2. ผู้เรียนมีอายุ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

* หมายถึง มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาปรับปรุงจากมติเดิม

มาตรฐานที่ 9 สถานศึกษามีนงบประมาณเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม *

ตัวบ่งชี้

1. มีงบประมาณสนับสนุนจากรัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้ปกครองและชุมชนอย่างเหมาะสม

มาตรฐานที่ 10 สถานศึกษามีวัสดุครุภัณฑ์ และทรัพยากรที่เอื้อต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมและเพียงพอ *

ตัวบ่งชี้

1. มีวัสดุ ครุภัณฑ์ และเอกสารสิ่งพิมพ์ที่มีคุณภาพอย่างเหมาะสมและเพียงพอ

2. มีสถานที่จัดเก็บรักษา การบริการวัสดุ ครุภัณฑ์ เอกสารสิ่งพิมพ์อย่างเหมาะสมและเพียงพอ

มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้

1. มีหลักสูตรและเนื้อหาที่เหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษา และความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

2. มีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 12 ผู้ปกครองและชุมชนมีศักยภาพในการสนับสนุนการจัดและพัฒนาศึกษา

ตัวบ่งชี้

1. ผู้ปกครองมีความรัก ความเข้าใจ เอาใจใส่ในการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน และเป็นแบบอย่างที่ดี

2. ผู้ปกครองและชุมชนเห็นความสำคัญของการศึกษาและมีความรู้สึกรับผิดชอบเป็นเจ้าของสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีอาคาร สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกตามเกณฑ์

ตัวบ่งชี้

1. มีอาคาร สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกตามเกณฑ์

2. มีแผนผังเกี่ยวกับอาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน และห้องเรียนพิเศษอย่างมีระบบ *

* หมายถึง มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาปรับปรุงจากมติเดิม

3. มีห้องเรียน ห้องพิเศษที่มาตรฐานและเพียงพอต่อการเรียนการสอน*

2. มาตรฐานการจัดการศึกษาด้านกระบวนการ จำนวน 9 มาตรฐาน 38 ตัวบ่งชี้

ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีการบริหารงานอย่างมีระบบ และมีการประกันคุณภาพภายในเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา

ตัวบ่งชี้

1. มีการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ โดยจัดองค์กร/โครงสร้างการบริหารงานชัดเจน

2. มีการพัฒนามาตรฐานการศึกษา

3. มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

4. มีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยส่งเสริมการทำงาน

เป็นกลุ่ม

5. มีการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา

6. มีการประเมินคุณภาพการศึกษา

7. มีการรายงานคุณภาพการศึกษา

8. มีการผจญระบบประกันคุณภาพการศึกษา*

มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

ตัวบ่งชี้

1. มีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของท้องถิ่น

2. มีการจัดแนวการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ให้สามารถเชื่อมโยงแก้ปัญหาท้องถิ่นได้และนำไปปฏิบัติได้จริง

3. มีคณะกรรมการสนับสนุน ส่งเสริมงานวิชาการของสถานศึกษา*

มาตรฐานที่ 16 สถานศึกษามีการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร/ครูตามความจำเป็นและเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ

ตัวบ่งชี้

1. จัดครูเข้าสอนตรงตามสาขา หรือความถนัด หรือความรู้ความสามารถ

* หมายถึง มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาปรับปรุงจากมติเดิม

2. ครูได้รับการพัฒนาเกี่ยวกับเรื่องที่ใช้สอน หรือปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลง

3. ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม

4. มีการประเมินผลการปฏิบัติงานครู และบุคลากรทางการศึกษา *

มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้

1. จัดสภาพแวดล้อมที่สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย

2. จัดระบบป้องกันให้สถานศึกษาปลอดสารพิษ สิ่งเสพติด อาชญากรรม

และอบายมุข

3. จัดระบบสาธารณสุขปกที่ดี

4. จัดตั้งอำนวยความสะดวกให้ครู และบุคลากรอย่างเพียงพอ และจัดสภาพ

แวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามีการบริหารงานธุรการ การเงิน และพัสดุ อย่างมีระบบเป็นปัจจุบันและมีประสิทธิภาพเอื้อต่อการจัดการศึกษา *

ตัวบ่งชี้

1. มีการบริหารจัดการงานธุรการ การเงินและพัสดุ และครุภัณฑ์อย่างเป็นระบบเป็นปัจจุบันและมีประสิทธิภาพ เอื้อต่อการเรียนการสอน

2. มีการตรวจสอบและรายงานผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตามระยะเวลาที่กำหนด

มาตรฐานที่ 19 สถานศึกษาบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนที่ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาการและความต้องการของผู้เรียน *

ตัวบ่งชี้

1. มีการบริหารและดำเนินงานกิจการนักเรียนอย่างเหมาะสมและทั่วถึง สอดคล้องตามความต้องการของผู้เรียน และส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2. มีการตรวจสอบ และรายงานผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและตามระยะเวลาที่กำหนด

* หมายถึง มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาปรับปรุงจากมติเดิม

มาตรฐานที่ 20 สถานศึกษา ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา
ตัวบ่งชี้

1. ผู้บริหารและครูสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในการร่วมกับจัดการศึกษา
2. มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้บุคลากรในสถานศึกษา และชุมชนเห็นความสำคัญ ในการจัดการศึกษาร่วมกัน
3. มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษาต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
4. ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา

มาตรฐานที่ 21 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
ตัวบ่งชี้

1. มีกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติและสนองความต้องการของผู้เรียน
2. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียน รู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ
3. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะการจัดการ รู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
4. มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยี และสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
5. มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมของผู้เรียน
6. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วน ทั้งด้านดนตรี ศิลปะ และกีฬา
7. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน
8. มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง
9. มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตน และมีความกระตือรือร้นในการไปเรียน

* หมายถึง มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาปรับปรุงจากมติเดิม

มาตรฐานที่ 22 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสัมพันธภาพของบุคลากร*
ตัวบ่งชี้

1. มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างครูกับครู และครูกับผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านความสามัคคี การแก้ไขปัญหาอุปสรรค การส่งเสริมขวัญกำลังใจ และสร้างมิตรสัมพันธ์
2. มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างผู้บริหารสถานศึกษากับครูในด้าน ความสัมพันธ์ การมอบหมายงาน การเป็นแบบอย่างและมีความเมตตากรุณา

3. มาตรฐานการศึกษาด้านผลผลิต จำนวน 16 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 23 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์
ตัวบ่งชี้

1. มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนตามระเบียบ เหมาะสมกับภาวะ ฐานะ กาลเทศะ เหตุการณ์ปัจจุบัน และหลักธรรมเบื้องต้นของแต่ละศาสนา
2. ซื่อสัตย์ (และมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ สำหรับระดับอาชีวศึกษา) สามัคคี มีวินัย ในตนเอง ตรงต่อเวลา ปฏิบัติตามกฎระเบียบของห้องเรียน สถานศึกษา และสังคม
3. มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม
4. ประหยัด (ใช้สิ่งของและทรัพย์สินทั้งของตนเองและส่วนรวม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและคุ้มค่า)

มาตรฐานที่ 24 ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และปฏิบัติตนตามระบบประชาธิปไตย
ตัวบ่งชี้

1. เคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ครู ญาติและผู้ใหญ่
2. รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเองและเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
3. มีความรู้และปฏิบัติตนตามกฎหมาย ไม่เป็นปัญหาของสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
4. ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาและท้องถิ่น
5. รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

* หมายถึง มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาปรับปรุงจากมติเดิม

มาตรฐานที่ 25 ผู้เรียนมีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
ตัวบ่งชี้

1. รู้คุณค่าสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงผลกระทบต่อตนเองและสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม
2. ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และมีส่วนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า

มาตรฐานที่ 26 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์
ตัวบ่งชี้

1. สามารถจำแนกประเภทข้อมูล เปรียบเทียบ และมีความคิดรวบยอด
2. สามารถประเมินค่าความน่าเชื่อถือของข้อมูล รู้จักพิจารณาข้อดี - ข้อเสีย ความถูก - ผิด ระบุสาเหตุ - ผล ค้นหาคำตอบ
3. มีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ สามารถคาดการณ์ กำหนดเป้าหมายได้ และมีวิสัยทัศน์

มาตรฐานที่ 27 ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะที่จะเป็นตามหลักสูตร
ตัวบ่งชี้

1. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชา/หมวดวิชา/สาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ(คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคม คอมพิวเตอร์ และวิชาเฉพาะสาขาสำหรับอาชีวศึกษา)
2. มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร
3. มีทักษะในการคิดคำนวณ*
4. มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการจัดการด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสารสนเทศ*

มาตรฐาน 28 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
ตัวบ่งชี้

1. มีความกระตือรือร้น สนใจการเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ รู้จักตั้งคำถาม เพื่อหาเหตุ-ผล

* หมายถึง มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาปรับปรุงจากเดิม

2. รักการอ่าน สามารถใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้และสื่อต่างๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษา
3. สามารถสรุปประเด็นจากการเรียนรู้และประสบการณ์อย่างถูกต้องด้วยตนเอง
4. เลือกใช้ข้อมูลข่าวสารและสามารถพิจารณาความน่าเชื่อถือ ความถูกต้องของข้อมูล*

มาตรฐาน ที่ 29 ผู้เรียนเห็นคุณค่าและภูมิใจในความเป็นไทย ภูมิปัญญาไทย ศิลปะและวัฒนธรรมที่ค้ำจุนของไทย

ตัวบ่งชี้

1. เคารพ และเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์*
3. รู้จักท้องถิ่น รักและร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
4. มีความรู้ ความเข้าใจภูมิปัญญาไทย โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำไปใช้ได้
5. ชื่นชมและสืบสานศิลปวัฒนธรรม และประเพณีที่ค้ำจุนของท้องถิ่นและของไทย
5. เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในท้องถิ่นตามวัฒนธรรม ประเพณีไทยตามวันสำคัญต่างๆ *

มาตรฐานที่ 30 ผู้เรียนรู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้ มีบุคลิกภาพที่ดี

ตัวบ่งชี้

1. รู้ถึงความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ข้อดี ข้อด้อยของตนเอง และพยายามปรับปรุงตนเอง
2. เป็นตัวของตนเองมีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมและให้เกียรติผู้อื่น
3. รู้จักกาลเทศะในการใช้คำพูด กิริยามารยาทและการแต่งกาย
4. สามารถกำหนดเป้าหมาย แนวทาง ตัดสินใจ และ แก้ปัญหาของตนเองได้

(เฉพาะระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา)

มาตรฐานที่ 31 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพที่สุจริต

ตัวบ่งชี้

1. มีการวางแผนการทำงาน สามารถทำงานตามขั้นตอน มีการประเมินผลปรับปรุงงานและผลงานมีประสิทธิภาพ

* หมายถึง มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาปรับปรุงจากมคเดิม

2. ชยัน อดทน ละเอียด รอบคอบในการทำงาน พัฒนางาน สามารถทำงานอย่างมีความสุขและภูมิใจในผลงานของตนเอง
3. สามารถทำงานเป็นกลุ่ม (ช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เอาเปรียบ ให้ความร่วมมือ ยอมรับฟังความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ร่วมรับผิดชอบผลงานของกลุ่ม)
4. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 32 ผู้เรียนมีสุขนิสัย และสุขภาพจิตที่ดี
ตัวบ่งชี้

1. มีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน
2. มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน
3. ร่าเริงแจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครู เพื่อนและบุคคลทั่วไป
4. รู้จักดูแลสุขภาพ และป้องกันตนเองไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ

มาตรฐาน ที่ 33 ผู้เรียนปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษ สิ่งมอมเมา โรคเอดส์ และโรคติดต่อร้ายแรง

ตัวบ่งชี้

1. มีความรู้ความเข้าใจถึงพิษภัยของสิ่งเสพติดให้โทษ สิ่งมอมเมา โรคเอดส์ และโรคติดต่อร้ายแรง
2. ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งเสพติดให้โทษ และสิ่งมอมเมา
3. รู้จักวิธีป้องกันตนเอง และสังคม ให้ไกลจากสิ่งเสพติดให้โทษ สิ่งมอมเมา โรคเอดส์ และโรคติดต่อร้ายแรง *

มาตรฐานที่ 34 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา
ตัวบ่งชี้

1. มีความรู้และทักษะด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา ตามความเหมาะสมกับวัย
2. ชื่นชม และร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬาอย่างมีความสุข

มาตรฐานที่ 35 ผู้เรียนมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน

ตัวบ่งชี้

1. ผู้ปกครองและชุมชนที่พึงพอใจ ยอมรับความรู้ความสามารถ ทักษะด้านวิชาการ การกีฬา และด้านอื่นๆ
2. ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจ และยอมรับในด้านความมีวินัย ความมีคุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

* หมายถึง มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาปรับปรุงจากมติเดิม

มาตรฐานที่ 36 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่เป็นที่ศรัทธาและยอมรับของผู้ปกครอง และชุมชน*

ตัวบ่งชี้

1. ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจในด้านความประพฤติ การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณ มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาและครู ของผู้บริหารสถานศึกษาและครู
2. ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจผู้บริหารสถานศึกษาและครูในการให้ความช่วยเหลือ การให้คำปรึกษา แนะนำ การช่วยเหลือด้านอื่นๆ แก่ชุมชนและส่วนรวม

มาตรฐานที่ 37 สถานศึกษาได้มาตรฐานเป็นที่พึงพอใจและยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน*

ตัวบ่งชี้

1. ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจในความสะดวก ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของอาคารสถานที่ บริเวณ รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้
2. ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจในการให้บริการด้านอาคารสถานที่วัสดุอุปกรณ์ วิชาการ และอื่นๆ ของสถานศึกษาแก่ชุมชน

มาตรฐานที่ 38 ผู้ปกครองและชุมชนให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนาการศึกษา*

ตัวบ่งชี้

1. ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการสรรหา คัดเลือก และเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา
2. ผู้ปกครองและชุมชนมีความยินดีและเต็มใจให้การสนับสนุนทรัพยากรหรือปัจจัยต่างๆ ในการจัดและพัฒนาการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิตติพิศ สิริสูตร (2537) ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่าศึกษานิเทศก์อำเภอและผู้บริหารโรงเรียนสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในเรื่องคติ ความคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและการประกอบอาชีพของท้องถิ่น มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ในลักษณะ

* หมายถึง มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาปรับปรุงจากมติเดิม

ของการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับเพิ่มรายละเอียดเนื้อหา ปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนโดยการเชิญ ชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือ หรือช่างเทคนิคชาวบ้านและนิมนต์พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และใช้กิจกรรมนิเทศ โดยการให้คำปรึกษาแนะนำเป็นรายบุคคล ปัญหาที่พบคือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ขาดงบประมาณและขาดเอกสารในการค้นคว้า ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาโดยการจัดประชุมอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร ศึกษาจากโรงเรียนประถมศึกษาศึกษาและชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียน ในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร จำนวน 2 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ

1. กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีอุตสาหกรรมเป็นแกนหลัก และสถานะในช่วงที่เศรษฐกิจดี 2) ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองท้องถิ่นกระตุ้นให้นักการเมืองท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน และ 3) ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม ได้แก่ ลักษณะพื้นฐานของคนไทย

2. กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ความศรัทธา ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความเป็นห่วงสวัสดิภาพของบุตรหลาน ความเกี่ยวข้องผูกพันกับโรงเรียน สถานภาพของคนในชุมชน ความคาดหวังที่มีต่อโรงเรียน ลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนในชุมชน เครือข่ายของชุมชน ผู้นำชุมชน ความพร้อมของคนในชุมชน การเห็นแก่ความสำคัญของตนเองและการเห็นความเจริญของส่วนรวม

3. กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ประกอบด้วย 1) ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรของโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารรุ่นก่อนสร้างสมศรัทธาไว้ให้ ผู้บริหารและครูมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ผู้บริหารและครูให้เกียรติและให้กำลังใจแก่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม ผู้บริหารมีความรู้ความสามารถดี ผู้บริหารและครูประพฤติตนดี ครูรัก ผูกพันและรู้ดีว่าเป็นเจ้าของโรงเรียน โรงเรียนมีครูเก่าแก่หรือศิษย์เก่าอยู่ใน โรงเรียน ครูสนใจเด็กและสอนดี และคณะครูมีความสามัคคี 2) ปัจจัยเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเป็นผู้เข้าไปขอความร่วมมือจากชุมชน สร้างระบบที่เอื้อให้ชุมชนมีส่วนร่วม ให้ความเอื้อเพื่อแก่ชุมชน และสร้างความมั่นใจให้กับชุมชน 3) ปัจจัยเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมีแผนงานที่ดีมีความน่าเชื่อถือเรื่องการเงินและการพัฒนาที่ดี 4) ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน ความเป็น โรงเรียนของชุมชน ชื่อของโรงเรียน และการที่โรงเรียนเป็นแหล่งสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วม ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน ประกอบด้วย 3 กลุ่มปัจจัย คือ

1. กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมที่ทำให้คนในชุมชนไม่มีเวลาว่าง สภาพะในช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิตและระบบมาตรฐานสินค้า 2) ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครองในท้องถิ่น ก่อให้เกิดความแตกแยกในชุมชน และระบบของการบรรจุการแต่งตั้งข้าราชการครูไม่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ความเสื่อมศรัทธา ความไม่ผูกพันกับชุมชนการไม่มีเวลาว่าง การขาดความสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน และความขัดสนส่วนบุคคล

3. กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ประกอบด้วย 1) ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารและครูรุ่นปัจจุบันขาดความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน บุคลากรในฝ่ายบริหารไม่ให้ความสำคัญกับผู้เข้าที่เข้ามามีส่วนร่วม ผู้บริหารไม่อยู่บริหารโรงเรียนจำบุคคลที่ช่วยเหลือโรงเรียนไม่ได้ทำงานโดยไม่ปรึกษาหารือ และไม่เร่งแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน ครูมีทัศนคติที่ไม่เหมาะสมถูกต้องต่อชาวบ้าน ประพฤติคนไม่เหมาะสม และกีดกันการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2) วัธีปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ ความเอาใจใส่ต่อนักเรียนน้อยลง โรงเรียนทำให้ประชาชนเดือดร้อน ยกเลิกสิทธิพิเศษของผู้มีอุปการะต่อโรงเรียน แต่งตั้งผู้ที่เข้ามาทำงานกับชุมชนไม่เหมาะสม ไม่ตอบแทนชุมชน ไม่กำหนดบทบาทที่เหมาะสมให้แก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วม 3) ผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ ความโดดเด่นด้านวิชาการของโรงเรียนลดลง การขาดบุคลากรที่จะเชื่อมโยงกับชุมชนและการขาดทีมงานที่ดี

พจนาน เทียนธาดา (2543) ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับและ/หรือสร้างหลักสูตรท้องถิ่นได้แก่ ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ ลักษณะที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม คือ เป็นผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานร่วมวิเคราะห์สภาพ ปัญหาและความต้องการของชุมชน และเป็นผู้ให้ความรู้และ/หรือถ่ายทอด ประสบการณ์ ในด้านการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้พบว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเตรียมครู การจัดบริการวัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน และการประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่น ชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมคือ ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ เป็นผู้ให้ข้อมูลพื้นฐาน เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในด้านการประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่นชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากนโยบายของโรงเรียนไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัญหาที่พบในการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการปรับและ/หรือสร้างหลักสูตรท้องถิ่น การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่น คือ ชุมชนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควรเนื่องจากมีภารกิจมาก

และโรงเรียนกับชุมชนมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ข้อเสนอแนะแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน คือ ชุมชนควรมีบทบาทในการเป็นผู้ให้ข้อมูลพื้นฐาน เป็นแหล่งวิชาการ ร่วมเป็นคณะกรรมการโรงเรียนหรือที่ปรึกษา ร่วมแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ และสนับสนุนด้านสิ่งของ วัสดุ และ/หรืออุปกรณ์ต่างๆ สำหรับบทบาทของโรงเรียนในการเสริมสร้างความร่วมมือของ ชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนนั้น โรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้รู้ในชุมชนมาเป็นวิทยากรให้ความรู้/ถ่ายทอดประสบการณ์ และให้การต้อนรับชุมชนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมต่างๆ

พูลศรี ไม้ทอง (2543) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าในการปรับและ/หรือการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น พบว่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับหลักสูตรท้องถิ่นเท่า นั้น ชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมคือ ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ ลักษณะที่เข้ามาร่วมคือ ช่วยประสานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนด้านสิ่งของ วัสดุ หรืออุปกรณ์ต่างๆ ปัญหาที่พบ คือ โรงเรียนและชุมชนมีเวลาว่างไม่ตรงกัน และ ชุมชนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควรเนื่องจากมีภารกิจมาก ในการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้นั้น ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเตรียมครู การจัดบริการหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การประชาสัมพันธ์หลักสูตร ท้องถิ่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดสื่อ /ผลิตสื่อการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมคือผู้ปกครอง ศิษย์เก่าและผู้ทรงคุณวุฒิ ลักษณะที่เข้ามามีส่วนร่วมคือ เป็นผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานและสนับสนุนด้านสิ่งของ วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ปัญหาที่พบคือ โรงเรียนและชุมชนมีเวลาว่างไม่ตรงกันและชุมชนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ในการประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเนื่องจากชุมชนเห็นว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียน และนโยบายของโรงเรียนไม่เอื้อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม แนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนเสนอแนะว่าชุมชนควรมีบทบาทในการเป็นผู้ให้ข้อมูล แนวคิด และ/หรือข้อเสนอแนะ และเป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางและเป้าหมายของโรงเรียน ส่วนบทบาทของโรงเรียนในการเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนต่อหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนนั้น โรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนและเปิด โอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

นิยม ศรีวิเศษ (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ให้มีคุณภาพ ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพระยืน สังกัดสำนักงานสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือของชุมชนเป็นปัจจัยที่ดีที่สุด ที่จะดำเนินการจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ให้มีคุณภาพ โดยการจัดให้มีเวทีเสวนาประชาคมที่เน้นการประชุมวางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบและประเมินเพื่อปรับปรุงแบบมีส่วนร่วม

1. การจัดเวทีเสวนาประชาคม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับผู้ปกครองนักเรียน 6 จุดในเขตพื้นที่อำเภอพระยืน นับเป็นการเริ่มต้นที่ดีที่สุดของวิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
2. การวางแผนกลยุทธ์และการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันเป็นความเหมาะสมอย่างยิ่งกับการดำเนินนโยบายเพื่อการนี้
3. การสร้างเครือข่ายการพัฒนา เป็นพันธกิจสำคัญที่โรงเรียนสามารถจะนำเสนอผลผลิตและผลลัพธ์สู่สาธารณชน คือแนวทางที่จะจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ
4. การสร้างภาวะผู้นำโดยกลุ่มความร่วมมือ เป็นที่เชื่อถือได้ว่าเหมาะสมต่อการใช้ในการจัดการศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย